

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

Nutná obrana

Eva Tobíašová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

katedra trestního práva

Diplomová práce

Nutná obrana

Eva Tobíašová

Právo a právní věda
Právo

Vedoucí práce: Doc. JUDr. František Novotný, Csc.

Katedra trestního práva

Plzeň 2013

Prohlášení

„Tímto prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny a zdroje informací, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Třemošné dne 24. 3. 2013

Obsah

Prohlášení

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Systém okolností vylučující protiprávnost.....	4
3. Historie nutné obrany.....	10
3.1 Vývoj nutné obrany na našem území.....	12
4. Nutná obrana.....	18
4.1 Podmínky nutné obrany.....	19
4.1.1 Útok.....	20
4.1.2. Chráněný zájem.....	28
4.2 Přiměřenost nutné obrany.....	29
4.3 Srovnání s oprávněným použitím zbraně.....	34
4.3.1 Odlišnosti.....	34
4.3.2 Společné znaky.....	36
4.3.3 Vztah nutné obrany a oprávněného použití zbraně u veřejných činitelů.....	38
4.4 Exces.....	40
4.4.1 Právní kvalifikace excesu.....	42
5. Zabezpečovací systémy.....	45
5.1 Případy užití automatického obranného zařízení a jejich právní posouzení....	48
6. Srovnání se zahraniční právní úpravou.....	50
6.1 Nutná obrana ve Velké Británii.....	50
6.2 Nutná obrana v Německu.....	52
6.3 Nutná obrana na Slovensku.....	53
7. Závěr.....	55
RESUME.....	58
LITERATURA.....	60

1. Úvod

V moderní společnosti jsou vztahy vznikající mezi lidmi regulovány psanými zákony, ve kterých nalezneme závazná pravidla lidského chování. Ty jsou státem garantovaná, vynutitelná a v případě porušení je odpovědná osoba státem i sankcionována. Existují situace, kdy sice dojde k jednání, které obvykle znamená porušení norem, a přesto jednáající osoba právní normu neporuší, její jednání nebude protiprávní a tudíž nebude ani potrestána.

K těmto situacím dochází na základě okolností, které jsou uvedené v zákonech a je třeba splnit všechny jejich podmínky. Schválně jsem uvedla, že jsou uvedené v zákonech, protože okolnosti vylučující protiprávnost se používají nejen v právu trestním, ale i právu občanském, správním a mnoha dalších. Na úrovni ústavních předpisů má nutná obrana základ v čl. 23 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky¹ (dále jen LZPS).

Nutná obrana, která je tématem této práce, je institutem trestněprávním, který je v současné době pevně spojen s institutem právního státu. Je nutné si uvědomit, že stát není schopen zajistit, aby jeho orgány byly vždy a všude tam, kde dochází k protiprávnímu jednání. V takových chvílích nastupuje nutná obrana, jako právo jednotlivce bránit svůj život, zdraví, majetek a jiná práva a svobody mu právem dané. Je to tedy přirozené a nezadatelné právo, chránící základní lidská práva a svobody.

Již z pojmu 'právo' je zřejmé, že nemůže být vynucováno. Je to právo nikoli povinnost. Ve většině případů je nejvhodnějším způsobem, jak čelit protiprávnímu útoku, útek. Možnost útěku však nevylučuje použití nutné obrany. Takže ať už útek je nebo není možný, případně možný je, ale bránící se osoba si této možnosti není vědoma, je možné se bránit a proti útočníkovi nutnou obranu použít.

Je to institut, který je v poslední době velmi diskutován. Tyto diskuze vznikají, jak mezi laickou veřejností, na základě častější medializace případů použití nutné obrany, tak i v odborných kruzích, vydáváním rozporuplných rozhodnutí soudy.

¹ „Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.“

Ačkoliv je o něm dnes slyšet mnohem více než v minulosti, je s ním laická veřejnost stále nedostatečně seznámena. Dnešní člověk prostě nemá čas na to, aby se seznamoval s platnou právní úpravou. Má spoustu svých starostí a povinností a neznalosti neprospívá ani častá novelizace, někdy ještě ani neúčinných zákonů. Nejmasovějším zdrojem vědomostí o nutné obraně se tedy stávají média. Je jedno, zda-li se jedná o televizní zpravodajství, článek na internetu nebo v novinách. Ani jeden tento zdroj nemá dostatek prostoru pro vysvětlení všech okolností případů a proto jsou podané informace zkreslené. Troufám si tvrdit, že se tak v některých případech děje i záměrně, aby podaná informace byla sledovanou senzací.

Ani rozhodování soudů nepřispívá k důvěře společnosti v tento institut. Zákonná úprava nutné obrany je stručná a jasná, a proto by se dalo říci, že nemůže docházet k nejasnostem. Vždyť už Ulpián jasně formuloval výrok: *Vim vi repellere licet* – Je dovoleno zahánět násilí násilím. Jasně a stručně, stejně jako současná právní úprava. A přesto vždy záleží pouze a jedině na posouzení konkrétního případu konkrétním soudcem. A tak zatímco v 90. letech bylo rozhodováno spíše ve prospěch útočníka, v posledních několika letech se situace obrací a judikatura jde směrem k větší ochraně obránce. Bude však ještě dlouho trvat než se institut nutné obrany stane pro společnost důvěryhodnějším.

Média a judikatura. Tyto dva, pro člověka podstatné zdroje vědomostí o dané problematice, potom vedou laika k přesvědčení, že je lepší se útoku nebránit a strpět ho, a to ať už se jedná o majetkový trestný čin nebo dokonce o trestný čin proti zdraví. Lidé se v těchto případech bojí, že by mohli být sami odsouzeni k trestu odnětí svobody. V daný moment tedy nevyhodnocují, zda možné se útoku ubránit a jak to provést, ale zda-li je jejich napadený zájem pro ně natolik důležitý, že jsou ochotni riskovat vlastní svobodu nebo jiný trestní postih, který by jim hrozil z důvodu nesplnění podmínek nutné obrany. I kdyby k postihu nakonec nedošlo bude pro obránce trestem již řízení před soudem, které může trvat i několik let a dokáže mu poškodit nejen pověst, ale někdy i psychickou kondici.

Prvotním cílem mé práce je shrnout odborné informace a utřídit je do souvislého celku tak, aby uspokojily nároky odborného publika a samozřejmě, aby jejich hodnota vypovídala o kvalitě mých vědomostí získaných studiem. Dalším, avšak nikoliv méně významným, cílem je poskytnout tyto informace laické veřejnosti.

Proto budu zapracovávat i judikaturu, neboť podle mého názoru, lidé tento institut nejlépe pochopí, pokud si sami budou moci představit situace, ve kterých k ní dochází. Byla bych velmi ráda, kdyby se mi povedlo změnit jejich pohled na věc, aby si více uvědomovali možnosti ochrany svého života, zdraví a majetku nebo aby o ní alespoň začali přemýšlet, případně mluvit. Jednoduše, aby se institut nutné obrany dostal do povědomí společnosti ne jako něco, čeho se bát, ale jako jejich přirozené právo.

2. Systém okolností vylučující protiprávnost

Prvotním a nejvýznamnějším cílem trestního práva je ochrana zájmů jednotlivců a společnosti. Pro tento účel stanovuje, co je trestným činem, jak se čin bude trestat a samozřejmě jaký druh trestu a jeho výměra bude za tento čin uložen. Trestný čin je nutné potrestat a musí se tak stát adekvátně, spravedlivě a neodvratně.

Existuje však několik výjimek, kdy k potrestání nedojde. K těmto výjimkám dochází, je-li trestný čin „*učiněn za zvláštních okolností, v jejichž důsledku nejen že není společensky škodlivý, ale dokonce je z pohledu společnosti užitečný, prospěšný.*“² Skutková podstata trestného činu je naplněna, ale čin přesto postrádá podstatný znak a tím je protiprávnost. Rozpor se zákonem je to, co způsobuje, že čin, který by jinak byl trestným činem, jím není. Podle zásady nulla poena sine lege tedy nelze trestat, pokud dle zákona k trestnému činu nedošlo.

Ke zvláštním okolnostem vylučujících protiprávnost dochází už před činem, který by jinak byl činem trestným. Protiprávnost je tedy vyloučena od počátku a tak ani k žádnému trestnému činu nedochází. Ačkoliv se to často stává, je důležité nezaměňovat okolnosti vylučující protiprávnost se zánikem trestní odpovědnosti, u nichž trestnost činu zaniká až následně. O jejich odlišnosti vypovídá i zařazení do jiných hlav trestního zákoníku.

V této kapitole nás tedy zajímá hlava III. zákona č.40/2009 Sb., trestního zákoníku. Tato hlava uvádí jednotlivé případy okolností vylučujících protiprávnost. Mezi ně patří krajní nouze, nutná obrana, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Ačkoliv oproti trestnímu zákonu z roku 1961 přibýlo svolení poškozeného a přípustné riziko, stále se nejedná o taxativní výčet. Je potřeba počítat s velkým množstvím odlišných situací, které v životě člověka mohou nastat, a proto se používá analogie ve prospěch. Díky ní vznikají i jiné okolnosti, např. §363 beztrestnost agenta k určitým činům, má-li za cíl odhalit činnost organizované zločinecké skupiny nebo §367 odst. 2 beztrestnost pachatele, který nemohl překazit trestný čin, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí závažné újmy.

Krajní nouze

V již zmiňované hlavě III. trestního zákoníku je jako první okolnost vylučující

² NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné. 1., Obecná část. 6.*, přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 256. ISBN 978-80-7357-509-0.

protiprávnost uvedena v §28 krajní nouze. Její postavení před ostatními okolnostmi značí i její obecnost vůči nim. Jako u ostatních okolností vylučujících protiprávnost jde to stav, při kterém je možné právem chráněný zájem, který je v ohrožení, ubránit jen tak, že porušíme zájem jiný. K jednání v krajní nouzi je oprávněný každý, nezáleží tedy na tom, zda jsou právě jeho zájmy ohrožené, může nastat i tzv. pomoc v krajní nouzi.³ Aby se tento institut nedal zneužívat pro páchání společensky škodlivé činnosti, musí být pro jeho použití vymezeny přísné podmínky.

Těmito podmínkami jsou:

1) Nebezpečí. Je vykládáno jako stav, díky němuž hrozí porucha chráněnému zájmu. Tento stav může být vyvolán jednáním člověka (vyjma útoku) nebo zvířete (zatoulaná fena bude bránit svá štěňata), může nastat i působením přírodních sil (zemětřesení, povodeň) nebo díky technickým závadám a nedostatkům na věcech (nefunkční brzdy, netěsnící potrubí). Musí se jednat o nebezpečí skutečné, které přímo hrozí. Nestačí domněnka, že by mohlo vzniknout.

V případě, že nebezpečí reálně nehrozí, přichází v úvahu tzv. putativní krajní nouze. Pokud se jednáající osoba chybně domnívá, že jedná za splnění podmínek krajní nouze, posuzuje se její jednání jako pozitivní skutkový omyl o okolnostech vylučujících protiprávnost. V takovém případě není možné, aby došlo k úmyslnému zavinění, což v zásadě znamená, že jediná přípustná forma zavinění, o které se dá uvažovat je nevědomá nedbalost.⁴

2) Subsidiarita. Za daných okolností nelze nebezpečí odvrátit jinak. Pokud je možnost odvrátit nebezpečí, aniž by muselo dojít k jednání v krajní nouzi, musí se tak učinit. Pokud to možné není, je žádoucí zvolit způsob nejméně škodlivý. Avšak s ohledem na to, že člověk odvracející nebezpečí jedná v časové tísní a zmatku, není vždy možné tento způsob správně rozpoznat. Tato podmínka se snaží ochránit zájmy třetích osob, které nebezpečí nevyvolaly a není proto přípustné, aby jim byla způsobeny škoda větší než je pro odvrácení hrozícího nebezpečí nezbytně nutná.

3) Proporcionalita. Jde o srovnání zájmů, které by byly porušeny, tedy zájmu ohroženého a obětovaného. Aby byla zásada proporcionality naplněna, nesmí být

3 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 365. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

4 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 369. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

obětovaný zájem zřejmě stejně závažný nebo dokonce ještě závažnější než ten ohrožený. Při posuzování je třeba vzít v úvahu, jak tyto zájmy, tak i následky. „*Vysoká intenzita následku na zájmu určitého typu může odůvodnit vyšší závažnost takového následku ve srovnání s nízkou intenzitou následku na zájmu, byť i významnějším.*“⁵

4) Povinnost snášet nebezpečí. Tato povinnost vyplývá z povolání osob, které by jinak byly oprávněny jednat v krajní nouzi. Nejjasnějším příkladem jsou hasiči. Ti jsou povinni z povahy svého zaměstnání ohrozit svůj život a zdraví pro záchranu jiného života, zdraví a majetku. Stejně tak jsou povinni nebezpečí snášet a čelit mu např. vojáci, policisté, lékaři, záchranáři a plavčíci. Existují výjimky, kdy tato povinnost není absolutní. Zejména když osoba povinna jednat není k zákroku vycvičena nebo k němu nemá nutné ochranné prostředky nebo výstroj.

V §29 je uvedena nutná obrana, které se v této kapitole nebudu věnovat. Důvodem proto je nejen to, že bude podrobně rozebrána v jiné kapitole, ale také to, že právě tento institut je tématem mé diplomové práce a bude v ní také dopodrobna rozebrán.

Svolení poškozeného

Svolení poškozeného, uvedené v §30, bylo nově kodifikováno v trestním zákoníku s účinností od 1. ledna 2010. Ovšem i předtím bylo běžně užíváno v právní praxi. Od předchozích dvou institutů okolností vylučujících protiprávnost se liší tím, že se může aplikovat jen tam, kde dojde k porušení zájmu jednotlivce, který k tomu předem či během jednání dá souhlas, a nikoli k poškození zájmů společnosti. Rozhodování o daném zájmu musí patřit výlučně do moci toho, kdo dává svolení k jeho porušení. Svolení nelze udělit k ublížení na zdraví nebo usmrcení s výjimkou případů, kdy jde o lékařský zákrok, který je v souladu s právním řádem a lékařskou praxí.

Takže aby bylo svolení platné, musí splnit několik podmínek⁶:

1) musí být dobrovolné, určité, vážné a srozumitelné. V žádném případě není možné zastoupení a požadavek dobrovolnosti vylučuje i svolení vynucené nebo vylákané lstí.

5 NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 3. rozš. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 262. ISBN 978-80-7380-291-2.

6 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 389 - 390. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

2) musí se jednat o svolení k činu zasahujícímu pouze zájmy dané osoby a tato osoba musí být oprávněna bez omezení takové svolení poskytnout. Zejména se bude jednat o zájmy majetkové, zájem na osobní svobodě nebo důstojnosti. Jak již bylo řečeno výše, nemůže se jednat o porušení zdraví nebo života, protože takový zájem je nejen zájmem individuálním, ale také společenským. V těchto případech může svolení poškozeného jen snížit společenskou škodlivost, ale nedojde k vyloučení protiprávnosti činu. Na místě je zde otázka eutanázie, která již dlouhou dobu vyvolává mnoho diskuzí, jak v národním, tak v celosvětovém měřítku.

3) musí k němu dojít před nebo během jednání. *„Je-li takové svolení dáno až po spáchání činu, je pachatel beztrestný, mohl-li důvodně předpokládat, že osoba, jejíž zájmy jsou činem dotčeny, by tento souhlas jinak udělila vzhledem k okolnostem případu a svým poměrům.“⁷*

Přípustné riziko

Další okolností vylučující protiprávnost je přípustné riziko. Tak jako předchozí institut sice nebyl výslovně uveden v zákoně, ale v praxi se běžně užíval. Dříve by se mohl nalézt pod názvy dovolené nebo přiměřené riziko. Jde o ustanovení, které bere ohled na rozvoj společnosti a potřebu nových technologií a postupů v oblastech hospodářství, lékařské vědy, sportu a jiných oblastech. Někdy je nutné porušit určité zájmy ve prospěch většího poznání. To, že je užitečné pro společnost, je také důvod, proč je zařazené mezi okolnosti vylučující protiprávnost. Jedná se o speciální ustanovení zákona, které umožňuje určitým osobám porušit zájem chráněný trestním zákonem, je-li to ve prospěch společnosti a nelze-li výsledku dosáhnout tak, aby k porušení nemuselo dojít.

Zákonnými kritérii pro použití tohoto ustanovení uvedenými v §31 jsou:

1) společenská prospěšnost rizika. Prospěšnost musí svědčit celé společnosti, nikdy se nemůže jednat jen o zájem jednotlivce.

2) subsidiarita. Cíle nelze bez tohoto rizika dosáhnout nebo jej dosáhnout lze, ale jen s nepoměrně vyššími náklady.

3) proporcionalita. Jinak také přijatelný poměr mezi způsobeným rizikem a hodnotou výsledku. Výsledek, kterého má být dosaženo musí být zřejmě

⁷§30 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

odpovídající míře rizika, které hrozí chráněným zájmům. V rámci takového hodnocení je třeba zohlednit i pravděpodobnost jejich vzniku.

4) rozhodnutí vyvolávající riziko smějí přijmout jen oprávněné osoby. Jsou to lidé vykonávající rizikovou činnost ve svém zaměstnání.

5) rozhodnutí je v souladu s právními předpisy, dobrými mravy a se znalostmi dané problematiky. Riziko je hodnocené vždy na základě informací, které má odpovědná osoba v konkrétním čase k dispozici.

6) nesmí být ohroženy životy nebo zdraví lidí. Aby k němu mohlo dojít musí nastat mimořádné podmínky, které takové ohrožení opravňují. Ty jsou obvykle stanovené zvláštními předpisy.

Oprávněné použití zbraně

Poslední okolností vylučující protiprávnost uvedenou v trestním zákoně je v §32 oprávněné použití zbraně. Pro tento účel jsou oprávněnými osobami zejména policisté, strážníci obecní policie, vězeňská služba, vojáci apod. Pojem zbraň nemůže být vykládán tak široce, jak je uvedeno v §118 TrZ, zpravidla se zde jedná o střelnou zbraň, případně o sečnou nebo bodnou zbraň, přičemž definice takových zbraní vždy uvádí zvláštní zákon. Např. zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, rozlišuje střelné zbraně do 4 kategorií.

Zvláštní zákony také vymezují podmínky použití zbraně oprávněnými osobami, při jejichž splnění je vyloučena trestnost činu. V některých případech se v těchto zákonech požaduje splnění podmínek nutné obrany nebo krajní nouze podle TrZ. Jindy bývá oprávněné použití zbraně vymezeno i pro jinou situaci než tyto dvě a v takovém případě je použití zbraně dovoleno nezávisle na splnění podmínek krajní nouze a nutné obrany.⁸ Např. policista smí použít zbraň aby zastavil pachatele, kterého by jiným způsobem zastavit nemohl, při tom by použití donucovacího prostředku bylo zřejmě neúčinné, musí šetřit jeho život a je povinen vyzvat pachatele k ukončení protiprávního jednání a varovat ho, že jinak použije zbraň. Od takové výstrahy lze upustit.⁹

⁸ SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.136 - 137. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

⁹ §56 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky

„Obecně vyžaduje oprávněné použití zbraně splnění těchto podmínek:

a) přímé a bezprostřední nebezpečí pro právem chráněné zájmy

b) nemožnost jednat jinak, neboť jiné zákonné prostředky nejsou efektivní

c) dovoluje se užití takového prostředku, který osobu co nejméně poškozuje a přitom vede ještě k cíli zákroku.“¹⁰

Více k tomuto institutu bude řečeno v kapitole 4.2 Srovnání s oprávněným použitím zbraně.

¹⁰ KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 181. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

3. Historie nutné obrany

Je přirozené, že člověk má právo se bránit, je-li na něm pácháno bezpráví. A právě jako přirozenost lidí se dá institut nutné obrany nalézt již od počátku civilizované společnosti. V období existence rodové společnosti se uplatňovala tzv. svépomoc. V současném chápání teorie práva existují podle Knappa tři druhy svépomoci. Jsou jimi jednání v krajní nouzi, nutné obraně a tzv. „civilní neposlušnost.“¹¹ Tou je chápáno „*právo postavit se na odpor každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.*“¹²

Ve světovém měřítku se poprvé jako psané ustanovení nutná obrana objevuje již ve starověkém Římě. Kodifikace zvykového práva Lex duodecim tabularum z poloviny 5. století př.n.l. v úzce specifikované podobě na desce VIII. uvádí: „*Krade-li v noci a je-li zabit, je zabit právem*“ Stejně může být zabit, krade-li ve dne, avšak jen pokud použije proti obránci zbraň, přičemž, má obránce křičet a snažit se přivolat sousedy na pomoc. Toto ustanovení vyvíňuje oběť krádeže ze zabití zloděje a je tak nejstarším dochovaným právním ustanovením o nutné obraně.

Svoji argumentaci o toto ustanovení opřel i římský rétorik a obhájce Cicero ve své řeči „Na obranu Milona“. Tvrdil, že pokud i sám zákon dává člověku možnost zabít jiného člověka, nemůže být každé zabití trestáno. Takové zabití je podle něho nejen ve shodě s právem, ale je i nutné, právě v případě sebeobrany. Toto právo označuje za přirozené právo člověka, jehož základem je pud sebezáchovy a upřednostnění obrany svých zájmů před jejich poškozením. Doslova říká, že: „*existuje zákon, ne napsaný, ale vrozený, který jsme si neosvojili učením, neslyšeli ani nepřčetli, ale který jsme přejali od samotné přírody, vsáli do sebe a dali mu výraz, k němuž jsme nebyli vyučeni, ale stvořeni, k němuž nás nedovedlo školení, ale pud, a když náš život narazí na nějaké nástrahy, na násilí nebo zbraně lupičů nebo osobních nepřátel, stanoví tento zákon, že k záchraně života je každý prostředek čestný.*“¹³

Rozsah možnosti použití nutné obrany se v průběhu vývoje lidské civilizace značně odlišoval. Velké odlišnosti byly i mezi jednotlivými státy. V podstatě záleželo

11 KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. vyd.1. Praha: C.H.Beck, 1995. s. 214. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

12článek 23 usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

13 BORECKÝ, Bořivoj. *Tribuni výmluvnosti: výbor ze starověkých řečníků*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1974. s. 218.

na moci a autoritě jednotlivých států. Pokud byl stát silný, bylo právo na nutnou obranu omezené a naopak.

Jako příklad širokého uplatnění nám poslouží kupecké právo. Kupci, kteří si zakládali své vlastní osady a tím pádem i své vlastní právo, které by se přizpůsobilo jejich cestování, se tímto způsobem snažili chránit před vnějším nebezpečím. Nebylo důležité, odkud kupec pocházel, ani jaké měl předky. Záleželo jen na tom, zda byl schopen a ochoten v případě nebezpečí ochránit nejen sebe, ale i jiné kupce, své cechovní bratry.¹⁴ Chybějící autorita ze strany státu, zde byla nahrazena autoritou cechovního společenství, v tomto případě kupeckého cechu, jehož členy spojoval nejen stejný způsob výdělků, ale i zájem na jeho bezpečném vykonávání.

Ukázku tohoto práva uvádí Hattenhauer ve své knize. Konkrétně se jedná o stanovky gildy svatého Knuda z města Flensburg, pocházející z období kolem roku 1200.

„1. Usmrtí-li někdo, kdo není bratrem..., cechovního bratra, nechť se přítomní cechovní bratři na něm a na jeho dědicích pomstí. Nejsou-li dědicové mrtvého přítomni, musí být vrah donucen, aby za mrtvého muže zaplatil pokutu převyšující o 40 marek výši zákonné pokuty za zabití muže. Nemá-li čím zaplatit, nechť pyká za život svým životem.

2. Nechce-li bratr pomoci svému cechovnímu bratru, i když to může učinit, nechť je vyloučen a pokládán za bezectného.

15. Zabije-li bratr muže, který není bratrem Knudova cechu a cechovní bratři jsou přítomni, pak nechť mu pomohou z nebezpečí života, jak nejlépe mohou.“¹⁵

Naopak úzké uplatnění našla nutná obrana ve společenstvích podstatně ovlivněných náboženstvím. I přes nepřívětivé podmínky, jaké ji rozmach náboženství přichystal, byla nutná obrana v člověku tak silně zakořeněná, že si dokázala zabezpečit své místo v právu té doby. Silné omezení spočívalo v možnosti použít nutnou obranu jen, pokud by takové jednání nebylo v rozporu se zásadou: Miluj bližního svého. Na druhou stranu náboženství tento institut využilo k obraně společnosti, jejího systému a hlavně Boha tím, že ji v těchto případech stanovilo jako

¹⁴ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 224. ISBN 80-7179-056-7.

¹⁵ HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 224. ISBN 80-7179-056-7.

povinnost. Omluvou pro použití protiprávního jednání na obranu byl tzv. boj proti hříchu.¹⁶

Ve 13. století se v Evropě objevila myšlenka státu jako formy ochrany světského práva. Idea teritoriálního zajištění míru se postupně rozšiřovala z Anglie a Francie až do Svaté říše římské. To znamenalo naprostý konec pro právo archaické, které neznalo stát ani jím vynutitelné sankce.¹⁷

Lidé si na světské právo zvykali jen velmi pomalu a vše se stále snažili řešit svépomocí. Zvláště bylo těžké donutit vlivné lidi, aby se podřídili verdiktu soudu. Pro odstranění soukromých válek, kterými se v té době řešily spory, byla vymezena území nebo oblasti, kde bylo použití svépomoci zakázáno. Tím se navázalo na tradiční právo na azyl a přechod k světskému právu vynucovanému světskou mocí byl jednodušší. Vynětí se zprvu týkalo církevního majetku (kostely, hřbitovy apod.) a až později bylo rozšířeno i na dům a dvůr. Což poskytlo ochranu i poutníkům, obchodníkům a židům.¹⁸

Mohučský landfríd sám určil:

„Když tě na ulici potká tvůj nepřítel, a ty mu můžeš uškodit, tak mu uškod! Když však uprchne do nějakého domu nebo dvora, musí zůstat nedotčen.“¹⁹

Postupně došlo k zákazu svépomoci, kromě nutné obrany, která zůstala možná, tak jako dnes, tam, kde stát sám nestačí práva svým občanům garantovat a chránit.

Tím jsme se dostali na konec vývoje institutu nutné obrany. V dalším období docházelo již jen k jeho formování s ohledem na požadavky společnosti. Zejména ke změnám, co se týče okruhu chráněných zájmů a přiměřenosti nutné obrany.

3.1 Vývoj nutné obrany na našem území

Na našem území byl vývoj společnosti pomalejší, a proto zde existovala rodová společnost o mnoho déle než ve středozemí. Fungování obou těchto společností si

16 KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 14. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

17 HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 256. ISBN 80-7179-056-7.

18 HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 258. ISBN 80-7179-056-7.

19 HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 258. ISBN 80-7179-056-7.

bylo velice podobné a proto i u nás veškeré jednání proti bezpráví bylo svépomocné. V té době ještě neexistoval žádný veřejný subjekt, který by měl moc zastupovat zájmy jednotlivce a vynucovat právo, a proto záležela obrana jednotlivce jen na jeho soukromé iniciativě.²⁰

Většího významu začaly jednotlivé formy svépomoci nabývat až ve středověku. Veřejná moc neměla dost prostředků, jak účinně bránit páchání trestných činů a tak tuto povinnost přenesla na feudální společnost. Jako příklad je možné uvést zavedení odpovědnosti obce za zločiny spáchané na jejím území. Jednalo se tedy o jakousi pomoc v nutné obraně, při které byl každý, kdo byl obětí zločinu vyzván k pomoci, povinen tuto pomoc poskytnout. Výzva k pomoci určená jako zvolání „Nestojte.“ byla závazným pokynem, pro všechny, kdo ji slyšely. Je samozřejmé, že pokud jde o povinnosti, je nutné je splnit a když nejsou splněny, následuje trest. V tomto případě se neuposlechnutí zvolání o pomoc rovnalo spolupachatelství.²¹ Roku 1189 tuto povinnost dočasně zrušila Statuta Konrádova. „*Na obecné volání, které se lidovým jazykem nazývá „nestojte“, není nikdo povinen běžet, ledaže by to chtěl udělat z vlastní vůle.*“²² Do užívání se jako povinnost opět vrací o mnoho později, až ve 14. století.

Z tohoto století pochází právní kniha nazývaná Řád práva zemského, ve které nalezneme zajímavé ustanovení o právu zbavit se závazku poslušnosti vůči králi. Podmínkou je, že se v králově hradě skrývá zločinec, který byl označen za psance (uprchlík, který byl přistižený při činu). Pak má šlechta právo obléhat hrad krále, aniž by za tento čin byla stíhána.²³ Dalo by se říci, že jde o jakýsi prvotní pokus uzákonění, v dnešní době známé, civilní neposlušnosti, který má zajistit nekumulování absolutní moci v rukou panovníka. A v případě, že dojde ke zločinu, pachatel bude potrestán bez ohledu na to, čím je chráněncem.

V době stavovské monarchie byla formálně ustanovena okolnost vylučující protiprávnost zaručující beztrestnost osobě, která by způsobila újmu činem, jinak považovaným za delikt, jiné osobě. Podmínkou bylo, že tyto dvě osoby měly mezi

20 VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. vyd. Brno: PF MU v Brně, 1993. s. 3. ISBN 80-210-0791-5.

21 MALÝ Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 114. ISBN 80-85903-01-6.

22 MALÝ Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 17. ISBN 80-85903-01-6.

23 MALÝ Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 117. ISBN 80-85903-01-6.

sebou formálně vyhlášené nepřátelství.²⁴ V těchto dobách ještě neplatilo právo pro všechny stejně, a proto se na tuto okolnost mohla odvolat jen osoba vyššího postavení.

Institut nutné obrany „*ve stavovském právu vystupuje v různých formách: v právu zemském v podobě tzv. počátku, v právu městském pak ve formulaci dovolené obrany proti násilí s odvoláním na právo přirozené,*“²⁵ a právě tato formulace nutné obrany se již velmi přibližuje jejímu modernímu pojetí, které známe dnes. Stejně jako dnes i zde bylo zapotřebí útoku, alespoň hrozícího. Ovšem na přiměřenost obrany se ohledy nebraly. Bylo zcela irelevantní, zda byl útok slovní nebo fyzický, oba totiž zakládaly beztrestnost pro bránícího se, a to i v případě usmrcení útočnicka.²⁶

Přeskočíme-li nyní do novodobých dějin trestního práva, jistě nám nesmí uniknout trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, vydaný císařským patentem ze dne 27. 5. 1852 pod číslem 117/1852 ř.z. Upravoval toliko trestní právo hmotné a z jeho koncepce vychází i trestní zákoník současný. V prvním dílu o zločinech se v §2 písm. g) uvádí: „*Pročež nepřičítá se činění neb opominutí za zločin: když skutek se stal z neodolatelného donucení nebo v spravedlivé bránění se násilí svému.*“²⁷ Již v tomto zákoně můžeme zaznamenat posuzování přiměřenosti obrany. Ta záležela na povaze osob, místě, času a způsobu útoku nebo jiných okolnostech, ze kterých je možné usuzovat, zda je obrana přiměřená. Do úvahy se braly dva druhy excesu. Exces stenický, někdy označován jako exces síly, při němž obránce ze vzteku či pomsty překročí meze přiměřenosti obrany a exces astenický, také označován jako exces slabosti, při kterém napadený vybočil z mezí přiměřenosti ze strachu, leknutí nebo poděšení. V případě druhého uvedeného excesu, excesu slabosti, je napadený zcela beztrestným.²⁸

Nutnou obranu bylo možné použít jen k ochraně vybraných právem chráněných zájmů, jimiž byl život, svoboda a majetek. Z čehož je možné dovodit, že se nemohlo jednat o zájmy skupiny lidí nebo státní. Takovýto postup, poskytoval sekundární ochranu obránci, který se již nemusel bát, že bude tvrdě potrestán, pokud jeho obrana

24 VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. vyd. Brno: PF MU v Brně, 1993. s. 8. ISBN 80-210-0791-5.

25 MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 25

26 MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 25

27 §2 písm. g) zákona č. 117/1852 ř.z., Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, dostupný z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPageDoc.do?id=3573463&mcp=&s=djvu&author=>

28 LATA, Jan. Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 1999, roč. 4, č. 2, s. 21. ISSN 1211-2860.

vybočí z daných mezí, a útočníkovi, který nemohl být beztrestně zabit, jak tomu bylo ještě v právu stavovském.

Od tohoto zákona se pozice obránce v trestních předpisech stále více upevňuje a otevírá se mu větší prostor pro realizaci ochrany zájmů.

Zákon č. 86/1950 Sb., účinný od 1. 8. 1950, je silně ovlivněn socialistickou ideologií, která se promítá do všech záležitostí státu a jeho občanů. Její aplikace byla provedena zejména změnou zákonů, v kterých bylo v první řadě myšleno na socialistický stát a až v druhé řadě na jednotlivce. I přesto, nebo právě díky tomu, jsou ustanovení o okolnostech vylučujících protiprávnost pokroková. Tento zákon obsahuje v §8 nutnou obranu a v §9 krajní nouzi. Pro nás zajímavá nutná obrana je zde vymezena jako *„Jednání jinak trestné, jimž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo na jednotlivce, není trestným činem, jestliže a) útok přímo hrozil nebo trval a b) obrana nebyla útoku přiměřená.“*²⁹

Posun můžeme vidět v přesném vymezení možnosti použití nutné obrany. Ta se použije proti přímo hrozícímu a trvajícímú útoku, u kterého se již nevyžaduje úmysl jako v předchozím zákoně. To vylučuje možnost beztrestně ublížit útočníkovi, pokud již útok skončil a on se snaží uniknout. A samozřejmě vylučuje i obranu předčasnou. Na jedné straně je možné vidět, že je vymezení možnosti použití nutné obrany užší, ale na druhé straně tato úprava přinesla rozšíření výčtu zájmů, v jejichž prospěch se obrana může použít. Co se týče přiměřenosti obrany, ta byla definována Nejvyšším soudem tak, že škoda, která by vznikla odvracením útoku nesmí být ve velkém nepoměru ke škodě hrozící z útoku.³⁰

Trochu více volnosti ve způsobu obrany se snaží obránci poskytnout trestní zákon č. 140/1961 Sb., který stanovuje, že: *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící, nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem.“* a že *„Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku.“*³¹ Chráněné zájmy zde již nejsou taxativně vyjmenovány, ale tímto ustanovením jsou postihnuty všechny zájmy chráněné trestním zákonem. Je tedy možné chránit zájem jednotlivce, skupinový či státní, a u jednotlivce se již

29 §8 zákona č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, dostupný z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/tridni-justice/zakon86-87-1950.pdf>

30 NS ČSR - 6 Nt 301/58

31 §13 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

nemusí jednat jen o útok na jeho tělesnou integritu. Další odlišnost spatřuji ve slovech „obrana nebyla přiměřená“ a „obrana byla zřejmě nepřiměřená“. Slovo „zřejmě“ dává ustanovení nový rozměr a dovoluje obránci lepší možnosti obrany. K upřesnění pojmu „zřejmě nepřiměřená“ přispíval Nejvyšší soud svými rozhodnutími (viz. následující kapitoly).

Tento trestní zákon za dobu své účinnosti prodělal mnoho novelizací, ale nutné obrany se dotkla až ta z roku 1993. Byla to novela provedená zákonem č. 290/1993 Sb., s účinností od 1. 1. 1994. Ta definovala nutnou obranu, tak jak ji známe i dnes.

„(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“³²

Jednu změnu můžeme najít ve slovech „zcela zjevně nepřiměřená“, které nahradily dřívější „zřejmě nepřiměřená“, a druhou ve „způsobu útoku, který nahradil „povaze a nebezpečnosti útoku“. Tím došlo k rozšíření mezi přiměřenosti, ve kterých se může obránce při svém jednání pohybovat, aniž by z nich vybočil. Tato novelizace byla ovlivněna vzrůstající kriminalitou a přesvědčením o nedostatečnosti takové formulace, pro ochranu před ní.³³

Zajímavý je návrh novely trestního zákona, který chtěl ustanovení o nutné obraně více přiblížit zahraniční úpravě a pozici obránce ještě více posílit. Podle mě nejdůležitější změnou byl odstavec 3., kde se uvádí: *„Ten, kdo odvrací útok, aniž by byly zcela splněny podmínky nutné obrany, není trestný, jednal-li v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku způsobeném útokem.“³⁴*

Zatím posledním trestním předpisem je zákon č. 40/2009 Sb., účinný od 1. 1. 2010. Trestní zákoník vychází z předchozího trestního zákona, který byl totiž mnohokrát novelizován tak, aby odpovídal aktuálním potřebám trestněprávní ochrany, a proto nebylo třeba novou kodifikaci pojmout z nového pohledu. K

32 §13 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

33 KRÁLÍK, Michal. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. *Bulletin advokacie*. 2000, roč. 10, č. 1, s. 6. ISSN 1210-6348.

34 Sněmovní tisk č. 744 z roku 2004, dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=744&CT1=0>

podstatnějším zásahům došlo jen ojediněle.³⁵ Ustanovení §13 bylo beze změny převzato do nového zákoníku a je uvedeno pod §29, v hlavě uvádějící okolnosti vylučující protiprávnost.

Jelikož o aktuálním znění institutu nutné obrany, které tento zákoník obsahuje, a jeho výkladu budu dále pojednávat ve své práci, zde se o něm zmiňovat nebudu.

35 Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku. dostupná z <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

4. Nutná obrana

Nutná obrana je právo člověka bránit své nebo cizí zájmy, jde-li o pomoc v nutné obraně, a přispívat tak k boji se zločinem. Je státem uznána a garantována jako způsob řešení útoku na právem chráněný zájem. Tato obrana je realizována činem, který by za normálních okolností byl trestným, namířeným proti útočníkovi. Rozdíl, díky kterému trestným není, je ten, že obránce jedná shodně s trestním zákoníkem,³⁶ tedy nejedná v rozporu s ním, neboť před útokem chrání stejné zájmy, jaké chrání i sám trestní zákon,³⁷ který nutnou obranu vymezuje takto:

„(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“³⁸

Tím brání nejen zájmy své, ale i zájmy celé společnosti a již od počátku je vyloučena jakákoliv možná protiprávnost činu a samozřejmě i společenská škodlivost. Institut nutné obrany se uplatňuje hlavně proto, že stát nedokáže svými složkami zajistit bezpečnost všech svých občanů, všude a za všech okolností a právě proto je jim dána možnost svépomoci, která v těchto případech nahrazuje výkon pravomoci veřejných orgánů. Nutná obrana musí být zákonem vymezená, tak aby nemohla být zneužívána k páchání úmyslných trestných činů a aby byla používána jen v situacích, kdy je prospěšná a účelná.³⁹

Dá se říci, že jednání proti trestné činnosti je i morální povinností každého z nás. Jako morální však nemůže být vynucováno a proto vznikly i situace, které byly vyhodnoceny jako natolik závažné, že je třeba takové jednání při nich vynucovat jako povinnost vyplývající z právního předpisu. Příkladem je §367 Nepřekážení

36 Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 67/2010 ze dne 3. 2. 2010

37 §110 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Pod pojmem trestní zákon je chápán trestní zákoník a podle poahy věci i zákon o soudnictví ve věcech mládeže a nově i zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

38§29 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

39 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 370. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

Viz. také stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Tpj 59/83: „Podstatnou částí nutné obrany je odvrácení útoku na zájmy chráněné trestním zákonem, a to činem, který by jinak byl trestným činem, namířeným proti útočníkovi. Kdo jej odvrací, nejedná proti účelu trestného zákona, nýbrž ve shodě s ním. Nutná obrana vylučuje nebezpečnost činu pro společnost a jeho protiprávnost, a to proto, že činem spáchaným v nutné obraně jsou chráněny před protiprávním útokem jiné důležité zájmy, rovněž chráněné trestním zákonem. Trestní zákon vymezuje v § 13 podmínky nutné obrany v souladu s požadavkem, aby se též občané zúčastnili boje proti trestné činnosti.“

trestného činu a §368 Neoznámení trestného činu, které za splnění podmínek v nich uvedených přivodí trestní odpovědnost.⁴⁰ Povinnost jednat některým osobám vyplývá i z jejich povolání. Např. policistovou povinností je chránit bezpečnost osob a majetku,⁴¹ strážník zase přispívá k ochraně a bezpečnosti osob a majetku.⁴²

Nutná obrana je ve vztahu speciality ke krajní nouzi. Místo nebezpečí, které při užití krajní nouze musí existovat a není nijak konkretizováno, se u nutné obrany vyžaduje útok, který je jedním ze specifických druhů nebezpečí a škoda vzniká pouze útočnickovi a nikoli třetím osobám, jak tomu právě u krajní nouze je. Společnými okolnostmi jsou okruh ohrožených zájmů, přímo hrozící nebo trvajících útok či nebezpečí a v neposlední řadě i oprávnění jednat v krajní nouzi nebo nutné obraně, které náleží každému.⁴³

4.1 Podmínky nutné obrany

K naplnění zásady zákonnosti došlo vymezením ustanovení o nutné obraně v §29 trestního zákoníku. I když jde o krátké ustanovení, obsahuje v sobě výstižně určené všechny podmínky, které jsou pro naplnění tohoto institutu nezbytné. Některé zdroje uvádí dělení podmínek pouze na dvě, a tvrdí tedy, že podmínkou nutné obrany je „odvracení útoku hrozícího nebo trvajících na zájem chráněný trestním zákonem a dále obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Obě podmínky jsou dány kumulativně. To znamená, aby se jednalo o nutnou obranu, musí být splněny obě.“⁴⁴ Stejně dělení používá ve své učebnici i Chmelík.⁴⁵ Další zdroje tyto dvě podmínky člení na více podrobnějších, ale v podstatě se stále jedná o útok a přiměřenost.⁴⁶

V této kapitole rozeberu pouze první odstavec §29 TrZ a nebudu zmiňovat o přiměřenosti nutné obrany, pro kterou jsem vyčlenila kapitolu následující. Mým hlavním zájmem proto je útok a chráněný zájem, které jsou podstatou věty první

40 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 370. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

41 §2 odst. 1 písm. a) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

42 §2 písm. a) zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii

43 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. s. 249. Student. ISBN 978-80-87212-49-3.

44 NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. s. 40. ISBN 80-86920-10-0.

45 CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2009. s. 146 Vysokoškolské právnícké učebnice. ISBN 978-80-7201-785-0.

46 Viz. KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 372-379. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

ustanovení o nutné obraně.

4.1.1 Útok

Nikde v trestněprávní nauce nenalezneme vymezení pojmu útok. Přesto můžeme ve většině publikací nalézt, že „útok je úmyslné, protiprávní jednání člověka, jež je nebezpečné pro společnost.“⁴⁷ Podle Solnaře je útokem ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem a k takovému ohrožení může dojít konáním i opomenutím, i když výjimečně.⁴⁸ I z ustanovení §29 trestního zákoníku lze jednoznačně dovodit, že lze nutnou obranu použít proti jednání, které jednoznačně musí být protiprávní, ale nemusí naplňovat znaky trestného činu, má určitou míru společenské škodlivosti a je úmyslné, ale ani to neplatí bezvýjimečně. Právě proto, že existuje tolik výjimek, nedá se pojem útok nijak přesně specifikovat a i proto jej trestněprávní nauka více nerozebírá.

S pojmem útok se často zaměňuje pojem napadení. I když se nejedná o totéž, mají tyto dva pojmy leccos společného. V případě napadení se totiž jedná o jakousi podmnožinu útoku. Napadení je totiž násilné, fyzické jednání, které ohrožuje chráněný zájem, většinou spojené s překonáváním odporu či zabráněním mu. Útok je potom širším pojmem, který zahrnuje jak násilné tak i nenásilné formy jednání.⁴⁹

Útok je hlavní podmínka možnosti použití nutné obrany, musí se jednat o přímo hrozící nebo trvajícím útok. Takovým útokem je jednání člověka, které ohrožuje zájem chráněný trestním zákonem a je tedy protiprávní. Tohoto jednání se může dopustit jen fyzická osoba.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nově přiznal právnickým osobám deliktní způsobilost. Tato změna nastala účinností tohoto zákona od 1. 1. 2012. Tak se právnická osoba stala způsobilou být pachatelem trestného činu a může za to nést následky. Přesto si myslím, že útočником pro naše potřeby být nemůže. Nejen, že se to dá dovodit z výkladů pojmu útok, kdy se požaduje jednání člověka, ale i logicky vzato není možné, aby právnická

47 JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná, zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009. s. 250. ISBN 978-80-87212-24-0.

48 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.147. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

49 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 73. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

osoba, jako fiktivní subjekt existující jen „na papíře“ reálně zaútočil. Nicméně si myslím, že protiprávní jednání právnických osob je možné nutnou obranou zastavit. Vždy totiž za právnickou osobu jedná osoba fyzická, jejím prostřednictvím právnická osoba vykonává svoji činnost. A právě proti této fyzické osobě je možné zakročit v mezích nutné obrany, pokud splňuje podmínky útoku. Např. pokud bude z výrobní haly vypouštěn do řeky nebezpečný odpad, je podle mě možné použít nutnou obranu proti člověku, který stojí u kohoutu a fyzicky tento odpad vypouští, protože právem chráněný zájem je i životní prostředí.

Útočník

Útočník je jediná osoba, proti které je možné jednat v nutné obraně. Pokud by došlo k jednání vůči dalším nezúčastněným osobám, může se jednat pouze za splnění podmínek krajní nouze. Ve většině případů bývá útočník pachatelem trestného činu, ale není možné tyto dva pojmy zaměňovat.

Útočník může být jeden nebo jich může být i více, pak bude nutná obrana přípustná proti každému z nich. Stejně se dá zakročit proti spolupachateli nebo pachateli nepřímému. Pokud by se dalo zabránit hlavnímu pachateli v útočení tak, že se nutná obrana použije proti účastníkovi, je možné tak učinit a přitom naplnit podmínky nutné obrany.

Útočníkem se může během konfliktu stát i samotný obránce, který vybočí z mezí nutné obrany. V takovém případě se bude jednat o extensivní excés, který nastane, pokud útok původního útočníka již skončil a obránce nadále pokračuje ve svém jednání, které již není obranou, ale které se stálo pomstou, odplatou čili novým útokem.⁵⁰

Důležitá je otázka, zda je možné, aby útočníkem bylo dítě. Převládajícím názorem zde je, že ano. Takový pohled uvažuje o objektivní protiprávnosti, avšak jelikož se ještě nejedná o zcela rozumově a mravně vyspělého člověka je potřeba mu poskytnout vyšší míru ochrany než útočníkovi dospělému. K tomuto účelu slouží používání podmínky, jinak patřící ke krajní nouzi: nelze-li nebezpečí, v tomto případě útok, odvrátit jinak. Druhý názor, založený na subjektivní protiprávnosti, tvrdící, že použití nutné obrany je vyloučené, řeší situaci možností jednání v krajní nouzi, za analogického použití ustanovení o nutné obraně. Útok dítěte se zde

⁵⁰ Viz. II/65 a 26/67 Sb. rozh. tr.

posuzuje jako jistý druh nebezpečí, přičemž pokud nejde odvrátit jinak, jde jednat tak, aby obrana nebyla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.⁵¹

V posledních letech se v kruzích odborné veřejnosti začal projevovat názor, který opravňuje použití nutné obrany proti takovýmto útokům, aniž by bylo nutné splnit podmínku subsidiarity. Musím říci, že s tímto názorem se zcela ztotožňuji. Oceňuji hlavně rozšíření obráncových možností, jak čelit útoku a to zejména proto, že útok dítěte může mít stejnou intenzitu, nebo i vyšší, než útok dospělého přičetného člověka. V této souvislosti si ani neumím představit, jak by obránce dokázal rozpoznat, že je proti němu veden útok osobou trestně neodpovědnou. Např. se mnohdy stává, že ani pachatel, který si trestný čin předem plánuje, nepozná věk oběti. Jak by tedy potom obránce, který má na reakci jen několik sekund, v lepším případě i minut, měl poznat, že na něj útočí 14letý a ne osoba trestně odpovědná a podle toho užít subsidiarity krajní nouze.

Stejně jako proti útoku dítěte se dá bránit i proti útoku osoby nepřičetné nebo osoby jednající ve skutkovém omylu. Přitom ještě v nedávné době, byl většinový názor opačný než dnes a v těchto případech, byla nutná obrana vyloučena.⁵²

Forma jednání

Složitější je posouzení, jaká forma zavinění je potřeba, aby se jednalo o útok. Existuje hned několik teorií. Novotný tvrdí, že za útok může být považováno jen jednání úmyslné.⁵³ Z toho vyplývá, že jednání výše uvedených osob (dětí, nepřičetných a jednajících ve skutkovém omylu) by bylo možné odvrátit za podmínek krajní nouze. Z dikce §29 nelze vyčíst, že by útok měl být úmyslný a proto předpokládám, že může mít i jiné formy. Otázkou tedy je, zda může jít navíc o nedbalostní jednání nebo zda může jít prakticky o jakékoliv jednání, tedy i naprosto nezaviněné.

O něco příznivějším názorem pro obránce je tvrzení, že útok musí mít alespoň nedbalostní formu zavinění, který zmiňuje Kratochvíl⁵⁴ jako převládající mínění. To

51 NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. s. 42. ISBN 80-86920-10-0.

52 VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 21. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. Monographia; 53/1989.

53 NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. s. 44. ISBN 80-86920-10-0.

54 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 374. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

mi přijde o něco přijatelnější, ale stále zde existuje nutnost použití subsidiarity u nezaviněných jednání. Při tom může docházet k omylům, kdy obránce nezjistí, že o takový druh jednání jde a bude trestně odpovědný za čin, který spáchal, aby se ubránil.

Pro mě nejpříjemnějším názorem je tedy ten, který dovoluje nutnou obranu proti všem jednáním, úmyslným, nedbalostním i nezaviněným. Dává velký prostor pro obranu, aniž by byl obránce demotivován k obraně svých nebo cizích zájmů hrozbou trestní sankce v případě, že ji použije proti nepříteli. To, že se může intenzivněji bránit, jistě zapůsobí jako prevence individuální, vůči útočníkovi a jako prevence generální, vůči společnosti.⁵⁵

Podle výše uvedeného, konkrétně tvrzení, že musí jít o jednání člověka, nelze za útok považovat útok zvířete. Taková situace by opravňovala k jednání v krajní nouzi. O zcela jiný útok se bude jednat, pokud bude zvíře poštváno fyzickou osobou. Zvíře bude v takovém případě pouze nástrojem, dalo by se říci, že i zbraní. Což opravňuje k použití nutné obrany proti člověku a zneškodnění zvířete jako nástroje protiprávního činu.

Při protiprávním jednání může jít o konání i opomenutí. Příklad konání jistě každého napadne, je jím například loupež nebo fyzické napadení člověka, u opomenutí je těžší příklad vymyslet, ale může se jednat např. „o neopuštění cizího bytu a setrvání v něm.“⁵⁶

Vyloučení existence útoku

Existuje několik případů, kdy se nelze nutné obrany dovolávat. V takových případech totiž útočnému jednání chybí alespoň jedna z podmínek útoku.

Typickým příkladem je zákrok veřejného činitele. Jeho jednání může naplňovat znaky útoku, ale pokud jedná za podmínek zákonem mu vymezených, jedná v souladu s právním řádem, čili celému útoku chybí požadovaná protiprávnost.⁵⁷ V takovém případě je jeho jednání dovolené a nutnou obranu proti němu nelze použít. Stejně jako je dovoleným jednáním výkon práva a povinnosti je jím i jednání

55 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 375. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

56 NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. s. 43. ISBN 80-86920-10-0.

57 Srov. 55/1977 Sb. rozh. tr.: Pokud je úkon úřední osoby perfektní, není proti němu nutná obrana přípustná, protože jde o výkon práva nebo povinnosti.

v nutné obraně či krajní nouzi.⁵⁸

K diametrálně odlišné situaci dojde, pokud veřejný činitel překročí meze mu zákonem svěřené. Pak je jeho jednání útokem, proti kterému je možné nutnou obranu použít.⁵⁹ A dokonce je na místě, protože je ohrožen nejen zájem jednotlivce, ale porušením řádného výkonu pravomoci veřejného činitele dochází i k velké společenské škodlivosti. Společenská a právní nejistota tím vznikající zakládá možnost použít nutnou obranu i proti přestupkovému jednání nebo kárnému provinění.⁶⁰

Dalším případem je nutná obrana proti vyprovokovanému útoku. Proti takovému útoku je v zásadě nutná obrana možná. Nicméně zůstává možnost modifikovat použití ustanovení o nutné obraně, podle toho za jakým účelem byla provokace činěna. Pokud totiž byla provokace uskutečněna pouze za účelem následného ublížení útočícímu, může být nutná obrana zcela vyloučena. Většinou je situace mnohem jednodušší, protože už sama provokace je útokem a útočník a obránce jsou vymezeni už od počátku.

Pak ještě existuje několik modifikací, které je třeba důkladně prověřit, aby bylo jasné, zda o nutnou obranu šlo či nikoli.

a) Pokud se při střetu dvou osob střídá obrana s útokem, nejde o nutnou obranu, ale o napadení.

b) Pokud se bude jednat o vzájemné napadání více osob, půjde o trestný čin rvačky.⁶¹

c) Pokud více osob na jedné straně napadne, jednoho nebo více obránců, jedná se o nutnou obranu a pro posouzení, která strana je útočící a která obranná je důležité, kdo jako první začal útočit,⁶² jakou pohnutkou je veden k pokračování v jednání

58 Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku: důvodová zpráva k §29. dostupná z <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

59 NS ČSR – Rt 3818, Zm I 412/29: Proti úřednímu výkonu jest vyloučena nutná obrana, leč by se výkon úřední osoby sám jevil bezprávným útokem (byl by nedovolený, zakládal by zločin zlého užívání moci úřední, nenáležel by vůbec k působnosti úřední osoby).

Srov. NS SR – R 47/1980

60 KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 103. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

61 Viz. také rozhodnutí okresního soudu v Bruntále sp. zn. 2 Z 38/82

62 Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 851/2002 ze dne 28. 11. 2002

(útok x obrana) a zda takovým jednáním stupňuje konflikt.⁶³

Ještě k bodu b) je možné uvést případ, kdy do probíhající rvačky zasáhne třetí osoba, která se snaží ji ukončit. Tato osoba nebude účastníkem rvačky, protože ji chybí naplnění subjektivní stránky tohoto trestného činu.⁶⁴

U rvačky mohou nastat i případy v nichž osoba, která se rvačky účastní bude oprávněna použít nutnou obranu. Aby bylo možné nutnou obranu použít je nutné, aby došlo k některému z excesů. K intenzivnímu excesu dojde, pokud jedna z osob výrazně překročí způsob rvačky, jak byla doposud vedena. Např. vytáhne nůž nebo střenou zbraň v úmyslu zranit nebo usmrtit jednoho nebo více protivníků. K excesu extenzivnímu dojde, pokud jedna z osob ukončí svůj boj s ostatními a přestane být pachatelem trestného činu rvačky. Ostatní pachatelé jeho odchod z boje neakceptují a stále ho budou atakovat. Pak je vcelku jasné, že se v mezích nutné obrany takovému atakování může bránit.

Pomoc v nutné obraně umožňuje nezúčastněné osobě zapojit se do konfliktu jiných osob na straně obránce. Pokud tak učiní, vztahuje se na něj ustanovení nutné obrany a může hrozící útok odvrátit činem jinak trestným.⁶⁵ Pokud by při pomoci v nutné obraně útočník posunul své jednání proti zákonem chráněným zájmům pomocníka, jednalo by se již o klasickou nutnou obranu⁶⁶ ve spojení s pomocí v nutné obraně původnímu obránci.

Časové vymezení útoku

Vzhledem k tomu, že nutná obrana požaduje přímo hrozící nebo trvajícím útok, můžeme odvodit, že by útok měl být jednání, které přímo ohrožuje chráněné zájmy. Pokud by k jejich porušení již došlo, nebyla by nutná obrana na místě a jednalo by se již jen o odplatu. Hodnocení jednání provádí subjektivně obránce, proto by se z jeho pohledu mělo posuzovat i při následném posuzování činu před orgány činnými v trestním řízení.

Obecně můžeme říct, že útok musí být natolik započatý, aby došlo k odůvodnění obranné akce bez jakýchkoliv pochyb, a touto obranou musí být ještě možné odvrátit

63 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 372-379. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

64 Srov. R 16/1986

65 Rozsudek SSR 4 Tz 40/78 ze dne 29. 6. 1978: O nutnou obranu jde i tehdy, když osoba činem jinak trestným odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok, který je namířený proti tělesné integritě jiné osoby.

66 NS ČR – R 7/1970

ohrožení nebo porušení chráněného zájmu, a to alespoň zčásti.

Za počátek útoku se dá považovat okamžik, kdy je možné podle okolností případu usuzovat, že se útok uskuteční. Kuchta⁶⁷ si „přímo hrozící útok“ vykládá jako útok na chráněný zájem, který pro něj bezprostředně vytváří nebezpečí a bezpochyby musí každým okamžikem začít. V podstatě jde o subjektivní pocit oběti, kdy je jí zcela zřejmé, že s velkou pravděpodobností dojde k porušování chráněných zájmů nebo že takové porušení bude následovat po hrozbě. Hrozbou je v takovém případě nejen slovní výhrůžka, ale i jakékoliv jiné jednání, ze kterého lze soudit, že útok nastane.⁶⁸ V takovém případě může mít hrozba formu jednání, které jasně naznačuje brzký útok a např. útočník je navíc známý svojí agresivní povahou. Hrozba slovní bude účinná pokud útočník vysloví svůj úmysl, který směřuje k ohrožení či porušení chráněného zájmu.

V případě hrozby nebo situace, kdy sice útok ještě nezačal, ale jistě začne, je možné použít tzv. preventivní obranu. Jedná se nutnou obranu, která chrání zájem chráněný trestním zákonem a je použita proti přímo hrozícímu útoku. Pokud se z hrozícího útoku stane přímo hrozící, není povinností obránce čekat až útočník fyzicky započne útok a oslabí účinek obranného jednání napadeného nebo obranu zcela vyloučí. Obránce by svým vyčkáváním na sebe bral nepřiměřené riziko, což není možné po něm požadovat.

Hranici mezi hrozícím a přímo hrozícím útokem je nutné posuzovat ze subjektivního hlediska konkrétního obránce v daném případě.⁶⁹ Bylo by jistě nesprávné žádat po obránci, aby v okamžiku útoku přesně a logicky vyhodnotil jednání útočníka, předpokládal jeho další vývoj a podle toho dále postupoval. Vzhledem k tomu, že danou situaci (fyzický střet) vyvolal útočník, měl by také nést větší riziko. Naopak obránci, který ji nijak nevyvolal, by byla značně zredukována možnost použít nutnou obranu a tím by byl v mnoha případech trestán za jednání, jímž se snažil bránit svůj život, zdraví nebo jiný právem chráněný zájem.

67 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 122-123. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

68 NOVÁK, Jindřich, SKOUPÝ, Otakar, ŠPIČKA, Ivan. *Sebeobrana a zákon*. Praha: Klavis, 1991. s. 71. Brno. ISBN 80-900338-0-6.

69 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 123. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

Ukončením útoku se rozumí nikoli právní dokonání, ale reálné dokončení trestného činu. Záleží tedy na okamžiku, kdy chráněnému zájmu přestane hrozit nebezpečí, do té doby je možné realizovat obranu. Účelnost této myšlenky se projeví zejména u trestných činů trvajících a předčasně dokončených. Příkladem trvajících trestného činu může být §171 omezování osobní svobody, kdy obranu je možné provádět, dokud protiprávní stav trvá. Typickým předčasně dokončeným trestným činem je v §173 loupež, kde dokončením útoku je získání moci nad odcizenou věcí, proto je možné bránit se i poté, co pachatel věc odnáší a ještě je možné ji získat zpět.

70

Přerušením útoku nezaniká nebezpečí hrozící chráněným zájmům, pokud je zřejmé, že útočník bude v útoku pokračovat. Přestávku totiž může udělat jen kvůli obstarání lepší zbraně, nebo aby si zajistil lepší výchozí pozici pro útok nebo pokud to potřebuje, aby si odpočinul. Byl-li útok přerušen a tím se přerušila i jeho přímá hrozba, není použití nutné obrany možné.⁷¹

Nutnou obranu naopak již nelze použít:

a) *„pokud byl útok úspěšně odvrácen, útočník již nemůže vůbec dosáhnout svého cíle, a proto s konečnou platností rezignoval a nepokračuje v útoku;*

b) *byl-li útok úspěšný, útočník dosáhl svého cíle a na dalším porušování chráněných zájmů nemá již zájem*

c) *jestliže útočník dobrovolně upustí od svého jednání, což neplatí u pokusu ukončeného, kde je v některých případech možno dosáhnout toho, aby obránce přiměl útočníka vzniklé nebezpečí odstranit.“⁷²*

V případě pochybností o okamžiku skončení útoku, pokud se nedá zjistit ani z provedených důkazů, musí soud vycházet ze zásady in dubio pro reo. Proto musí učinit závěr, že útok, kterému se osoba jednající v nutné obraně bránila, stále trval.⁷³

70 KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 124 - 125. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

71 NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1.4.2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. s. 101. ISBN 978-80-7317-084-4.

72 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 377. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

73 Rozhodnutí NS ČR 11 To 27/90 ze dne 28. 4. 1990

4.1.2. Chráněný zájem

Okruh chráněných zájmů byl v minulosti mnohem užší než dnes. V roce 1852 za Rakouského císařství, byly jako chráněné zájmy kodifikovány jen život, svoboda a majetek.⁷⁴ Jednalo se jen o zájmy jednotlivců a zájmy společenské, byť jsou mnohdy důležitější, takovou ochranu nepožívaly. Postupně se okruh chráněných zájmů rozšiřoval až do dnešní podoby, kdy jsou chráněné všechny zájmy, které chrání trestní zákon.

Jde tedy o zájmy jednotlivce, fyzické i právnické osoby, o zájmy skupinové, celospolečenské nebo o zájmy státní. Členění podle hlav zvláštní části trestního zákoníku je podle mého názoru přehledné a uvádí zájmy podle jejich důležitosti, přičemž jako první uvádí zájmy jednotlivce. Opačně tomu bylo v trestním zákoně z roku 1961, který upřednostňoval, alespoň podle logického výkladu zvláštní části, zájmy státní a společenské.

Prvním a nejdůležitějším zájmem jednotlivce je samozřejmě život, který je v rovném postavení ke zdraví. Následují svoboda, lidská důstojnost v sexuální oblasti a majetek. Mezi skupinové či celospolečenské bych zařadila ochranu rodiny a dětí, hospodářské zájmy a zájmy na ochraně životního prostředí. No a konečně mezi státní bych zařadila např. zachování demokracie a právních základů státu jeho územní celistvosti, obrany schopnosti, řádný výkon veřejné správy a další.

Solnař tyto zájmy rozděluje do 3 skupin podle jejich důležitosti, přičemž pořadí neodpovídá zařazení ve zvláštní části trestního zákoníku.

1. *Zájem na ochraně života, zdraví (zejména též proti ohrožení obecnému), svobody a lidské důstojnosti.*
2. *Zájem na ochraně ústavního zřízení a územní celistvosti České republiky.*
3. *Zájem na ochraně majetku a ostatních vztahů fyzických a právnických osob.*⁷⁵

Nelze chránit zájem, který není chráněn trestním zákonem. Pro takový případ

74 §2 zákona č. 117/1852 ř.z., Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, dostupný z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPageDoc.do?id=3573463&mcp=&s=djvu&author=>

75 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.142. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

Solnař⁷⁶ ještě uvádí, že může jít například o urážku na cti. Ta je v České republice chráněna zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích a ten není považován za zákon, v němž jsou uvedené chráněné zájmy.

Důležité je si pamatovat, že nemusí jít jen o jednání, které naplní znaky skutkových podstat trestných činů vymezených v trestním zákoníku, ale i jiné jednání, které může být méně závažné, např. přestupek nebo kárné provinění u osob, které se jej mohou dopustit.

4.2 Přiměřenost nutné obrany

Nutná obrana slouží k ochraně právem chráněných zájmů před protiprávním útokem. Aby byla účinná, musí být logicky silnější, intenzivnější než útok. Avšak samotný útok nezbavuje útočníka veškerých práv a proto musíme hledat určitou vyváženost neboli přiměřenost mezi těmito dvěma jednáními. Požadavek přiměřenosti má za cíl chránit tato práva útočníka před prakticky neomezeným, nepřiměřeným jednáním obránce u něhož by byla absolutně vyloučena protiprávnost. Přiměřenost také brání zneužití tohoto ustanovení ze strany obránce, který by v nutné obraně chtěl sám spáchat protiprávní čin.

V trestním zákoníku z roku 1852 je nutná obrana omezena jen na jednání „toliko potřebné“, aby odvrátilo útok. Pod tímto pojmem si představuji potřebnost k odvrácení či zastavení útoku. Tedy jednání takové intenzity, aby útok odrazilo, ale ne silnější, které už by mohlo nepřiměřeně ohrozit nebo poškodit útočníka. Slovo přiměřenost se objevilo až v trestním zákoně č. 86/1950 Sb., ze dne 12. července 1950, kde se hovoří o tom, že obrana musí být útoku přiměřená.

Takže zatímco judikatura do roku 1950, vykládá toliko potřebnou obranu tak, že je třeba dodržet určitý poměr mezi útokem a obranou a zpravidla není možné použít zbraň proti neozbrojenému útočníkovi,⁷⁷ judikatura pozdější intenzivnější obranu dovoluje. Pro splnění podmínky přiměřenosti již se nevyžaduje úplná úměrnost mezi významy jednotlivých chráněných zájmů, ale posuzuje se poměr mezi škodou hrozící z útoku a škodou, která vznikne pro společnost při odvrácení útoku. Mezi nimi nesmí

76 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.147. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

77 NS ČSR – Zm III 12/26 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 95. ISBN 80-7179-038-9.

být velký nepoměr.⁷⁸

Novým trestním zákonem z roku 1961 byla práva obránce poněkud rozšířena a to tak, že obrana nesměla být zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku. Slovo zřejmě bylo vykládáno jako to, co je obránci jasné, očividné a na věc se tak pohlíželo z jeho strany. Situace se ale nedala hodnotit pouze ze subjektivního hlediska, nýbrž se pohlíželo i k hledisku objektivnímu, čímž se mělo zabránit beztrestnosti zjevně špatných úsudků obránce. Zkoumal se vzájemný vztah mezi způsobenými škodami a poměr mezi obrannými a útočnými prostředky. Na toto vše se pohlíželo komplexně a proto bylo možné nahradit nedostatek u jednoho komponentu přebytkem u druhého.⁷⁹ „*Přiměřenost obrany znamená především, že obrana odpovídá povaze a nebezpečnosti útoku, to je, že je vhodná k jeho odvrácení. Jde tu o poměr mezi intenzitou útoku a obrany. Obrana musí být tak intenzivní, aby útok odvrátila, tedy musí být silnější než útok. Nesmí však být přehnaná.*“⁸⁰

Judikatura nám dává trochu jasnější odpověď na otázku, jaká je mez přiměřenosti obrany. Obrana je zřejmě nepřiměřená, pokud brání se použije sílu nebo prostředek, které jsou v nápadném nepoměru k síle a prostředkům použitým ze strany útočnicka. K zřejmé nepřiměřenosti dojde, pokud vzhledem k situaci, ve které se střet uskutečnil, bylo zřejmé, že šlo útok odvrátit jinou, mnohem méně intenzivní obranou, než se doopravdy stalo.

Při hodnocení takové situace je potřeba brát ohled na všechny okolnosti situace jako jsou fyzické dispozice útočnicka a obránce, jejich věk, prostředky, které použili a podobně relevantní faktory, které ovlivňovaly nebezpečnost útoku a možnost jeho odvrácení. Hlavním poznatkem z judikatury zůstává fakt, že při nutné obraně nemůžeme požadovat splnění podmínky proporcionality, tj. použití stejné síly a prostředků k obraně, jakých je použito v útoku a rovnocennost škody způsobené a újmy hrozící z útoku.⁸¹ Stejně hovoří i další judikát, který tvrdí, že: „*Přiměřenost obrany nelze ztotožňovat s naprostou proporcionalitou mezi významem ohroženého*

78 NS ČSR – 6 Nt 301/58 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 98. ISBN 80-7179-038-9.

79 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 381. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

80 Stanovisko Nejvyššího soudu Tpj 59/83; srov. Rozhodnutí okresního soudu v Bruntále sp. zn. 2 T 19/82 a Rozhodnutí okresního soudu v Litoměřicích sp. zn. 3 T 205/82

81 NS ČSSR – 8 Tz 25/64 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 99. ISBN 80-7179-038-9.

společenského vztahu a vztahu dotčeného obranou.“⁸²

No a konečně dnešní právní úprava tohoto institutu obsažená v trestním zákoníku z roku 2009 a již dříve zavedená novelou předchozího zákona v roce 1993 uvádí, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Výklad tohoto slovního spojení dává ještě větší prostor obrannému jednání. Připomeňme si, že posouzení, zda byly naplněny podmínky nutné obrany, je závislé na subjektivním hledisku. To znamená, že se podmínky zkoumají z pohledu obránce tak, jak se jemu v době útoku jevily. Pokud tedy ono subjektivní hledisko spojíme s výkladem pojmu 'zcela zjevně nepřiměřené', můžeme dojít k závěru, že nepřiměřenost obrany musí už být naprosto zjevná obránci v době jeho jednání.

Z toho je možné vypožorovat, že se vývoj nutné obrany přiklání ve prospěch obránce, kterému je v každém dalším trestním předpisu dávána lepší a účinnější možnost obrany tím, že jsou mu rozšiřovány meze přiměřenosti.

Co ale ona přiměřenost vlastně je?

Přiměřenost určíme vzhledem ke způsobu útoku a způsobu obrany, což znamená, že se porovnává intenzita obrany a útoku. Při posuzování přiměřenosti je třeba přihlížet ke všem složkám způsobu útoku a není možné absenci nebo nedostatečnou intenzitu nahradit zvýšením meze pro jinou z nich.⁸³ Pro správné zjištění způsobu útoku jsou podstatná tato kritéria: „význam zájmu, proti kterému útok směřuje, intenzita útoku, prostředky použité při útoku, osoba útočnicka, jeho fyzická i duševní výbava, místo a čas útoku a další okolnosti, které útok provázejí.“⁸⁴ Slovy, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená, se zákonodárci pokusili určit hranici přiměřenosti obrany, v případě, že obránce nepoužije obranu jen tak silnou, jaká je nezbytně nutná pro odvrácení útoku. Kromě přiměřené obrany, tak může použít ještě obranu nepřiměřenou, ale nesmí překročit hranici, za kterou by už obrana byla zcela zjevně nepřiměřená. Tímto kritériem by měly být eliminovány chyby obránce v jeho vnímání útoku a posouzení jeho intenzity, které může být v okamžiku útoku podstatně ovlivněno stresem, strachem a jinými negativními okolnostmi

82 NS ČSSR – 8 Tz 36/65 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 100. ISBN 80-7179-038-9.

83 FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 2., zcela přeprac. a dopl. Ostrava: Key Publishing, 2009. s. 88. Právo. ISBN 978-80-7418-039-2.

84 CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2009. s. 148. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 978-80-7201-785-0.

plynouchými z útoku.⁸⁵

Způsob útoku je významným hlediskem sloužícím k porovnání, protože např. jedna ze stran může mít k dispozici střelnou zbraň, ale použije ji jen k úderu pažbou. Pak je následek takového použití zbraně jistě několikanásobně menší, než kdyby byla použita běžným způsobem. To potvrzuje i judikatura, která tvrdí, že „intenzita obrany a tedy přiměřenost obrany k intenzitě útoku není závislá na použitém prostředku, ale na tom, jak ho bránící se použije.“⁸⁶

Z výčtu porovnávaných hledisek vyplývá, že nedochází k porovnávání chráněných zájmů. Proto je možné obětovat zájem vyšší pro ochranu nižšího, který může být v dané situaci zájmem významnějším.⁸⁷ Vyloučení proporcionality chráněných zájmů potvrzuje i Teschler,⁸⁸ který jí přisuzuje místo spíše u krajní nouze. Stejně smýšlí i Jelínek⁸⁹ a Dolenský, který však její použití připouští za okolností, kdy existuje výrazný nepoměr mezi chráněnými zájmy. Jako příklad uvádí případ, kdy belhavý hlídač měl jen jediný způsob, jak odvrátit útok několik chlapců, kteří šli krást švestky do sadu, kde pracoval. Tím způsobem bylo použití brokovnice, kterou střelil nejen do vzduchu, ale i směrem k nim.⁹⁰ V takovém případě je nutná obrany vyloučena právě z důvodu velkého až extrémního nepoměru chráněným zájmům.

V praxi byla proporcionalita vyloučena rozhodnutím Ústavního soudu. Ten potvrdil, že pokud stěžovatel bránil svůj majetek a nedotknutelnost obydlí a přitom zranil útočníka, není možné jeho jednání od počátku považovat za vybočení z mezí nutné obrany.⁹¹

Myslím si, že odsunout porovnávání hrozící a způsobené škody byl krok správným směrem, protože v okamžiku útoku nemusí být ani útočnickovi jasné, jaká

85 DOLENSKÝ, Adolf. Střílet nebo nestřílet?. *Právní praxe v podnikání: měsíčník Komory komerčních právníků ČR*. 1997, roč. 6, č. 2, s. 39. ISSN 1210-4043.

86 NS SSR – 5 Tz 143/79 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 108. ISBN 80-7179-038-9.

87 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.151. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

88 TESCHLER, Eduard. K některým otázkám nutné obrany. *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 1997, roč. 2, č. 10, s. 10-11. ISSN 1211-2860.

89 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009. s. 253. ISBN 978-80-87212-24-0.

90 DOLENSKÝ, Adolf. Střílet nebo nestřílet?. *Právní praxe v podnikání: měsíčník Komory komerčních právníků ČR*. 1997, roč. 6, č. 2, s. 39. ISSN 1210-4043.

91 Nález Ústavního soudu II ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002

bude škoda hrozící a natož potom obránci. Ten následně nemusí správně odhadnout, jak intenzivně se může útoku bránit, aniž by způsobil škodu větší než hrozící. Ani v pozdějším vyšetřování nemusí být jednoduché vyčíslit hrozící škodu. Jak by se hodnotil lidský život? Kolik stojí ublížení na zdraví? Podle mě je dobře, že toto porovnávání již nemá zásadní význam pro hodnocení splnění podmínek nutné obrany, ikdyž se k němu v případě velkého nepoměru také přihlíží.

Co je přiměřené a co není, nám v praxi vymezují orgány činné v trestním řízení. V podstatě nám vydáním každého judikátu upřesňují meze přiměřenosti, ale u každého případu jsou jiné okolnosti a proto se i tyto meze mohou posunout.

Pojem přiměřenost není lehké definovat. Trestněprávní nauka definici neuvádí a tak nám pohled na jednání, které je přiměřené a které není, podává judikatura.

Srovnání zbraní bylo judikováno hned několikrát. Např. to, že obránce použije zbraň, i přesto že útočník žádnou nedisponuje, ještě neznamená, že je jeho obrana zcela zjevně nepřiměřená.⁹² Tento judikát je podpořen dalším, který uvádí, že nutná obrana se posuzuje s ohledem na všechny okolnosti a proto není vybočením, pokud obránce použije zbraň proti neozbrojenému útočníkovi.⁹³ A podobně hovoří i další judikát, který ještě přidává tvrzení, že pokud se obránce domnívá, že útočník sahá po zbraní do kapsy kabátu, je irelevantní, jestli ji skutečně má.⁹⁴ Zároveň se z něho ještě dozvídáme, že pro obránce nesmí být brána jako přitěžující okolnost to, že pracuje jako hlídač a měl situaci zvládnout beze zbraně.

Za zbraň může být považováno i kamení, které útočník hází na obránce a to proto, že jím může způsobit ublížení na zdraví. Proti takovému jednání je nutná obrana přípustná.⁹⁵ V tomto konkrétním případě znal obránce útočníka jako agresivního násilníka, předem jen slovně hrozil použitím střelné zbraně, přičemž jiný prostředek k odvrácení útoku neměl k dispozici, pak ještě několikrát varovně vystřelil a až následně zasáhl útočníka. I toto je důvodem, proč byla obrana shledána přiměřenou.

Posouzení poměru fyzických a duševních dispozic útočníka a obránce je také možné najít v judikatuře. Za zmínku stojí skutečnost, ke které dospěl krajský soud v

92 R 47/1995

93 R 49/1970

94 Zde se projevuje subjektivní hodnocení podmínek nutné obrany, kdy je upřednostňováno posuzování přiměřenosti obrany z pohledu obránce. Je brán zřetel na to, co mohl vědět nebo o čem byl v daném okamžiku přesvědčen.

95 Rozsudek Nejvyššího soudu 3 Tdo 840/2006-I. ze dne 13. 9. 2006

Ostravě. Ten vzal ohled na fyzické dispozice obžalované (obránce) a její vysoký stupeň těhotenství a to, že usmrtila svého podnapilého manžela bodnutím nožem, považuje za jediné její možné a správné jednání.⁹⁶ K psychickým dispozicím zase přihlédl Nejvyšší soud, který usoudil, že nedošlo k vybočení z mezí přiměřenosti nutné obrany v případě, kdy se bránila žena svému podnapilému manželovi, který ji bezprostředně před jejím jednáním vyhrožoval smrtí. Do úvahy vzal i fakt, že žena měla strach o své děti, proti kterým útok také směřoval a to, že měla zkušenosti s mužovou agresivitou již z minulosti.⁹⁷

4.3 Srovnání s oprávněným použitím zbraně

Myslím si, že co je nutná obrana, je z této práce jasné. Proto v této kapitole nebudu již znovu vysvětlovat jednotlivé podmínky a okolnosti jednání v nutné obraně a spíše se zaměřím na její porovnání s oprávněným použitím zbraně, které vzhledem k tomu, že v kapitole o okolnostech vylučujících protiprávnost bylo vysvětleno jen stručně, v rámci jednotlivých bodů vysvětlím podrobněji.

4.3.1 Odlišnosti

Začala bych tím, podle mě nejdůležitějším a to je subjekt jednání. U nutné obrany jsme si řekli, že jednat za této okolnosti vylučující protiprávnost může každý. U oprávněného použití zbraně je k jednání oprávněn jen úzký okruh osob, které jsou takto privilegovány zvláštními zákony. Tyto subjekty používají zbraň při výkonu svého povolání k ochraně chráněných zájmů osob a státu. Jsou jimi policisté, strážníci, příslušníci Bezpečnostní informační služby, příslušníci Úřadu pro zahraniční styky a informace, příslušníci Vojenského zpravodajství ve služebním poměru vojáka z povolání, vojáci v aktivní službě, vojenští policisté, příslušníci Vězeňské služby a další.⁹⁸ V praxi se vyskytuje mnohem více případů vyloučení protiprávnosti podle ustanovení o nutné obraně, což je zapříčiněno právě širším okruhem oprávněných osob.

96 Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 1 T 18/93 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 110. ISBN 80-7179-038-9.

97 Rozhodnutí NS ČR 11 To 27/90 ze dne 28. 4. 1990 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 109 - 110. ISBN 80-7179-038-9.

98 Zákon č. 273/2008 Sb., o policii ČR; zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii; zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě; zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR; zákon č. 289/2005 Sb., o vojenském zpravodajství; zákon č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách ČR; zákon č. 124/1992 Sb., zákon o vojenské policii; zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráži ČR

Existence nutné obrany je podložena nemožností státu zabezpečit ochranu všem a všude, proto má chránit jednotlivce, kteří brání svoje nebo cizí zájmy, aniž by byli součástí veřejné moci. U oprávněného použití zbraně se jedná o osoby, které veřejnou moc vykonávají a tímto ustanovením je jim dán mocenský prostředek k ochraně práv.

Oprávněné použití zbraně nedává, tak jako nutná obrana, možnost jednání v pomoci. Pokud by se o takovou pomoc pokusila osoba oprávněná, nejednalo by se podle mého o pomoc, ale o základní oprávněné použití zbraně, protože by pomocník také splnil všechny podmínky jako první osoba. Za to pokud by se o pomoc pokusila osoba neoprávněná k použití zbraně, nemohla by ani tyto podmínky naplnit, a pomoc by byla nepřijatelná. Samozřejmě není vyloučeno, že pomoc, kterou by taková osoba osobě oprávněné poskytla, může být posuzována jako pomoc v nutné obraně, pokud splní její podmínky.

Na možnost použití nutné obrany proti dětem nebo nepřičetným osobám panuje několik názorů, které jsem již uváděla v kapitole 4.1.1.1. protože se sama přikláním k tomu, že takové osoby mohou být útočníky a nutnou obranu proti nim lze použít, mohu říci, že ve srovnání s oprávněným použitím zbraně se jedná o naprosto opačný postoj k této problematice. Oprávněné použití zbraně je proti takovým osobám zásadně vyloučené a možnost jeho použití je ještě zúžena zákazem použití zbraně proti dalším osobám.⁹⁹

Pro oprávněné použití zbraně je zbraň nezbytná, bez ní by k tomuto jednání ani nemohlo dojít. Každý zvláštní zákon určuje sám, co je v daném případě bráno jako zbraň. V zákoně o policii je zbraní střelná zbraň včetně střeliva a doplňků, bodná a sečná zbraň, výbušnina, speciální náloživo atd.,¹⁰⁰ v zákoně o obecní policii je zbraň úzce specifikována jako krátká střelná zbraň.¹⁰¹ Je tedy možné najít obsahově i rozsahem velice rozdílné vyložení pojmu zbraň, vždy je nutné vyhledat tento pojem v příslušném zákoně. Oproti tomu nutná obrana může být provedena s jakoukoliv zbraní, kdy je třeba zbraň chápat jako „cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu

99 §42 odst. 6. zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR: „Při zákroku se nesmí použít vojenská zbraň, úder vojenskou zbraní a služební pes proti ženě, jejíž těhotenství je zjevně patrné, proti osobě vysokého věku, osobě se zjevnou tělesnou vadou nebo nemocí a dítěti, s výjimkou případu, kdy to povaha útoku, který vedou tyto osoby proti chráněnému zájmu, nebo mimořádnost vzniklé situace...“

100 §56 odst. 5. zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky

101 §20 odst. 3. zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii

důraznějším.¹⁰² Zbraní jsou tedy nejen zbraně v technickém slova smyslu, ale například i kamení.¹⁰³ Každý si ještě dokáže představit, že zbraní je i automobil,¹⁰⁴ když se s ním např. najíždí na člověka, jde přeci o velkou věc, kterou je možné i zabít. Za to mobilní telefon¹⁰⁵ jako zbraň už jistě vyvolá diskuzi, i když pro mě je podle výkladu ustanovení o zbraních v TrZ, také zcela jasným prostředkem, sloužícím k zesílení útoku.

Odlišnost můžeme najít i v uplatnění principu subsidiarity. Zatímco u nutné obrany se subsidiarita neuplatní, u oprávněného použití zbraně je v některých případech požadována. Můžeme ji nalézt v zákoně o policii ČR, kde se vyžaduje ve všech případech kromě zneškodnění zvířete, které ohrožuje život nebo zdraví člověka. V ostatních případech uvedených v §56 odst. 1 písm. a) až f), je třeba, aby policista uvážil použití donucovacího prostředku a v písm. g) ho přímo použil. Použití zbraň pak může, pokud by použití donucovacích prostředků bylo zřejmě neúčinné nebo v případě písm. g) bylo neúčinným.

Trochu se liší i meze přiměřenosti srovnávaných institutů. U nutné obrany bylo řečeno, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená (viz. kapitola 4.2). U oprávněného použití zbraně jsou meze poněkud užší a to zejména proto, že jde o jednání s prostředkem, který může způsobit smrt a jedná s ním pouze okruh oprávněných osob, které jsou ve většině případů, před použitím zbraně, povinny využít jiné mírnější prostředky. Pokud se tedy rozhodne použít zbraň, musí se řídit pro něj příslušným právním předpisem, který většinou požaduje největší možné šetření práv osoby, proti které zasahuje. Např. strážník je „*povinen dbát nutné opatrnosti, zejména aby nebyl ohrožen život jiných osob, a co nejvíce šetřit život a zdraví osoby, proti níž zákrok směřuje.*“¹⁰⁶ Policista je povinen dodržet podobné ustanovení, které je pro něj stanoveno v zákoně o policii ČR.¹⁰⁷

4.3.2 Společné znaky

Oba srovnávané instituty jsou okolnostmi vylučujícími protiprávnost a právě

102 §118 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

103 Rozhodnutí Nejvyššího soudu 3 Tdo 840/2006-I. ze dne 13. 9. 2006

104 Usnesení NS 3 Tdo 1312/2012 ze dne 31. 10. 2012

105 Usnesení NS 3 Tdo 553/2006 ze dne 17. 5. 2006

106 §20 odst. 5 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii

107 §56 odst. 4 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky: „*Při použití zbraně je policista povinen dbát nutné opatrnosti, zejména neohrozit život jiných osob a co nejvíce šetřit život osoby, proti níž zákrok směřuje.*“

proto, mají několik společných znaků, které jsou někdy typické pro všechny takové okolnosti.

U obou musí nastat určitá situace, která opravňuje k jejich použití. U nutné obrany musí být přímo hrozící nebo trvajícím útok a u oprávněného použití zbraně musí být útok nebo jiné nebezpečí, uvedené ve zvláštním zákoně. Na takto vzniklou situaci je potom možné reagovat za splnění podmínek obranného jednání či podmínek oprávněného použití zbraně.¹⁰⁸

Jako první bych uvedla, že jedná-li se o případ putativní nutné obrany nebo putativního oprávněného použití zbraně, použije se ustanovení o skutkovém omylu. Za čin, který je spáchán s mylnou představou o skutkových okolnostech, které by vylučovali protiprávnost, nemůže být pachatel trestně odpovědný jako za trestný čin úmyslný ani jako za trestný čin spáchaný z vědomé nedbalosti. Odpovědnost je možné dovodit jen za trestný čin spáchaný z nevědomé nedbalosti.¹⁰⁹

Domnívám se, že tak, jako u nutné obrany, není třeba, aby útok byl trestným činem a stačí je-li přestupkem, kárným nebo správním deliktem, není to nutné ani u oprávněného použití zbraně. Mému závěru svědčí i to, že voják může použít zbraň, aby zamezil útěku ozbrojené osoby.¹¹⁰ Přičemž fakt, že je osoba ozbrojená, ještě nezakládá existenci protiprávního činu, který by nastal leda v případě, pokud by nevlastnila příslušné oprávnění k držení zbraně.

Fenyk¹¹¹ uvádí, že ještě zhruba před dvaceti lety byla nutná obrana posuzována z objektivního hlediska. Od té doby do současnosti postupně došlo ke změně posuzování a dnes je rozhodování soudu značně nakloněno subjektivnímu hledisku. I když, takové posuzování nemůžeme absolutizovat a je nutné přihlídnout i k objektivnímu hledisku, pokud by existoval výrazný nepoměr mezi útokem a obranou. Co se týče oprávněného použití zbraně, myslím si, že toto hledisko se dá uplatnit i zde. Je to podobný institut, vlastně by se dalo říci, že jde o speciální ustanovení k nutné obraně, z čehož vyvozují, že stejné nebo obdobné metody pro posuzování

108 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 72. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

109 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1.12.2011*. vyd. 2. aktual. Praha: Leges, 2011. s. 36. ISBN 978-80-87212-99-8.

110 §42 odst. 1 písm. c) zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR

111 FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl. Trestní zákoník*. Praha: Linde, 2010. s. 192. ISBN 978-80-7201-802-4.

oprávněnosti a přiměřenosti. Nicméně, jak říká Kratochvíl,¹¹² je nutné každý případ posuzovat jednotlivě a hlavně na celou situaci nahlížet komplexně.

Společným prvkem srovnávaných institutů mohou být i excesy, ačkoliv se u oprávněného použití zbraně výslovně neuvádějí. Při nedodržení podmínek nutné obrany může dojít ke dvěma druhům excesu. Exces intenzivní, který vznikne, pokud je překročena míra, přiměřenost obrany a exces extenzivní, pokud k obraně dochází mimo časovou lhůtu existence útoku. U oprávněného použití zbraně by se tyto dva excesy dali také nalézt. Intenzivní exces by mohl nastat, pokud by nebyla splněna nějaká konkrétní podmínky uvedená ve zvláštním zákoně, např. použití jiné zbraně, než jaká je dovolená nebo podmínky subsidiarity a s tím spojená maximální snaha o šetření práv osoby, vůči které použití zbraně směřuje. Extenzivní exces by byl podobný jako u nutné obrany s tím, že v některých případech by mohlo být obtížné najít časové body, mezi nimiž k použití zbraně může dojít. Jako příklad časových bodů si můžeme uvést výzvu policisty, aby se nebezpečný pachatel vzdal, která bude počátkem a reálné vzdání se, které situaci ukončuje, podobně tomu bude v případě útěku pachatele, tedy od doby, kdy začne utíkat, do doby, kdy se vzdá nebo unikne.¹¹³

V případě vybočení z mezí nebo nedodržení podmínek těchto okolností vylučujících protiprávnost se použije ustanovení o polehčující okolnosti, které se vztahuje na všechny tyto okolnosti.¹¹⁴

4.3.3 Vztah nutné obrany a oprávněného použití zbraně u veřejných činitelů

Vztah mezi oprávněným použitím zbraně a nutnou obranou naše ani zahraniční trestněprávní nauka jednoznačně neřeší. Podle vztahu předpisů správního práva a trestněprávních předpisů, se dá vyvodit několik možných řešení.

Jako první řešení se nabízí upřednostnění správního práva, jakožto práva speciálního k právu trestnímu. Takovému řešení by svědčilo i znění §32 TrZ, které odkazuje právě na speciální úpravu, kterou je možné nalézt ve zvláštních zákonech. Velkou nevýhodou takového řešení, je absence ustanovení o nutné obraně v normách

112 KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 384 - 385. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.

113 §56 odst. 1, písm. b), c) zákona č. 273/2008 Sb., zákon o policii České republiky

114 §41 písm. g) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník: „*Soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, anebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost.*“

správního práva. V tom případě je veřejný činitel omezen jen na ustanovení o oprávněném použití zbraně a má tak v dané situaci méně práv, než běžní občané. Konečným výsledkem takového vztahu mezi právem správním a trestním může být situace, kdy občané pomohou v nutné obraně pachateli, protože je na něj veden útok policistou, který překročil meze oprávněného použití zbraně.¹¹⁵

Druhé řešení je předpoklad, že veřejní činitelé mají neomezenou možnost užití nutné obrany, přičemž už není domyšleno k jakému účelu tedy slouží zvláštní ustanovení o oprávněném použití zbraně, která zužují podmínky oprávněného zásahu proti útoku nebo nebezpečí. Tato ustanovení se stávají neúčinnými a každý případ se bude posuzovat podle trestního zákoníku.¹¹⁶

A nakonec existují ještě různá kompromisní řešení, která se snaží zkombinovat tyto dvě práva dohromady, některá s větší vahou na právo správní, některá na právo trestní. Všechna tato kompromisní řešení jsou složitá při výkladu a snad ještě složitější při následné aplikaci v konkrétních případech.

Podle mého názoru by bylo nejlepším řešením mírně upravené řešení první. Při logickém výkladu hlavy třetí trestního zákoníku, můžeme zjistit, že oprávněné použití zbraně uvedené až za nutnou obranou, by k ní mělo mít vztah speciality. Oprávněné použití zbraně je pro každého veřejného činitele upraveno v jeho zvláštním zákoně a právě na to by měli pamatovat zákonodárci, kteří často vytvářejí nedomyšlené novely těchto zákonů a ztěžují tím pozici policistů, strážníků a dalších veřejných činitelů. Budu-li vycházet z předpokladu, že okolnosti vylučující protiprávnost zůstanou v takovém znění jako jsou dnes, bylo by vhodné, aby každý zvláštní zákon obsahoval možnost jednat právě v nutné obraně a krajní nouzi. Pak by veřejnému činiteli bylo usnadněno jeho jednání, protože pokud by nenaplnil nebo nemohl naplnit podmínky oprávněného použití zbraně, stále by pro něj existovala možnost jednat v nutné obraně, aniž by mu hrozilo potrestání za překročení mezí oprávněného použití zbraně. Jako vhodným příkladem by se dal uvést zákon o policii ČR, který právě užití zbraně v nutné obraně a krajní nouzi umožňuje a dále uvádí i další případy, kdy je možné zbraň použít, které už mají meze užší. Podle toho je

115 KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 135. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

116 KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 135. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

policista oprávněn jednat podle zúžených podmínek a pokud by je nedokázal splnit, svým jednáním může stále naplnit nutnou obranu či krajní nouzi.

4.4 Exces

Podmínky nutné obrany se sice vývojem práva rozšiřují, ale přesto někdy dochází k jejich porušení. Takové porušení se nazývá exces nebo také vybočení z mezí nutné obrany. Vzhledem k tomu, že nynější podmínky nutné obrany jsou široké, je nutné za porušení stanovit i odpovídající trest, který osobu, která překročí meze nutné obrany, postihne.

Posouzení případů překročení nutné obrany má velký vliv na právní jistotu a náhled občanů na tento institut a jeho použití. Proto je nutné, aby soudy důkladně prošetřily každý konkrétní případ a vymezily tak hranice obranného jednání, které jsou v zákoně uvedeny abstraktně a záleží právě na výkladu soudů, aby je definovaly. Nemusí jít o přesnou definici pojmů, ale je důležité, aby soudy rozhodovaly v souladu s dřívějšími rozhodnutími a zabezpečily právní jistotu občanům, kteří nejen že pochopí jaké jednání je a jaké není v mezích, ale v případech, kdy se dostanou mimo meze nutné obrany, budou vědět, jaký trest je zřejmě čeká a že je odpovídající.

Proto, aby se jednalo o nutnou obranu, musí být splněny náležité podmínky. Mezi ně patří:

- „1. existence útoku člověka*
- 2. útok musí bezprostředně hrozit nebo trvat a nesmí skončit*
- 3. útok směřuje proti některému ze zájmů chráněných trestním zákonem*
- 4. obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku“¹¹⁷*

Pokud podmínky ani nenastaly, čili útok vůbec neexistoval nejde o vybočení. Taková situace se posoudí podle ustanovení o omylu. Např. žena půjde v noci sama parkem a začne se k ní rychle přibližovat cizí muž, který si šel zaběhat. Žena v domnění, že ji chce ublížit nebo okrást, muže oslepí pepřovým sprejem. V takové situaci útok existoval jen v představě ženy, ale tato představa se ani v nejmenším neshodovala se skutečností.

¹¹⁷ NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. S. 40. ISBN 80-86920-10-0.

Existují dvě varianty řešení této situace. První spočívá v tom, že vůbec nevznikne trestněprávní odpovědnost za spáchaný čin, protože osoba jednající v domnělé nutné obraně o neexistenci útoku neví a není ani možné po ní spravedlivě požadovat, aby věděla. Druhá trestněprávní odpovědnost přivodí, ale jen v nedbalostní formě zavinění, konkrétně nevědomé nedbalosti. Důvodem proto je, že za okolností situace a okolností svých o neexistenci útoku vědět měl a také mohl. V takovém případě se uplatní ustanovení §18 odst. 4 TrZ o skutkovém omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost.¹¹⁸

Druhá možnost je, „že zde některé její podmínky byly, že tedy stav byl nutně obraně blízký, aniž tu byly tyto podmínky dány plně.“¹¹⁹ Pak se o vybočení jedná a je třeba rozlišit jaká podmínky nebyla splněna a podle toho posoudit o jaký exces se jedná.

Exces intenzivní, kdy není dodržena míra obranného zákroku čili obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. V tom případě se posuzuje přiměřenost intenzity útoku a obrany a dochází i k porovnávání škody hrozící a škody způsobené, které má význam jen v případech, kdy je nepoměr mezi nimi nepoměrně hrubý. To judikoval i Ústavní soud, který řekl, že „nepoměr obrany a útoku musí být očividný a mimořádně hrubý.“¹²⁰

Exces extenzivní, kdy nebyla dodržena doba oprávněnosti obranného zákroku čili obrana nesměřovala proti přímo hrozícímu nebo trvajícím útoku. Obrana uskutečňovaná před započítím útoku někdy nebývá za exces v nutné obraně považována. Jelínek tvrdí, že „při tzv. předčasné obraně o nutnou obranu vlastně ani nejde a nejde ani o překročení nutné obrany.“¹²¹ Podle Novotného jde o exces extenzivní i pokud útok bezprostředně nehrozil.¹²² Na druhé straně Solnař¹²³ tvrdí, že o nutnou obranu nejde pokud je jednání uskutečněno až po skončení útoku. Svoje

118 FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část: stav k 1.1.2010*. vyd. 2. zcela přepr. a dopl. Ostrava: Key publishing, 2009. s. 88. ISBN 987-80-7418-039-2.

119 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.155. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

120 Nález Ústavního soudu II ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002

121 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. s. 255. Student. ISBN 978-80-87212-49-3.

122 NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. S. 47. ISBN 80-86920-10-0.

123 SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.155. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

tvrzení podkládá i několika judikáty, např. „nemůže jít o případ nutné obrany, jestliže pachatel se dopustí činu, jestliže útok na něho již byl skončen.“¹²⁴ Já se domnívám, že o nutnou obranu jde a proto může jít i o překročení podmínek nutné obrany, protože současná trestněprávní nauka posuzuje situaci výrazně ze subjektivního hlediska a tak je nutné zkoumat i existenci útoku.

Dodnes teorie rozeznává ještě dva druhy excesu, které byly dříve uplatňované v zákoníku z roku 1852. Jde o exces asthenický nebo také chabý, kdy obránce vybočí z mezí nutné obrany z leknutí, ze strachu nebo poděšení. V takovém případě může být jeho čin beztrestný. Pokud by si i přes svůj psychický stav mohl uvědomit, že jedná mimo meze nutné obrany, bude odpovědný za čin z nedbalosti.¹²⁵ V rozhodnutí z roku 1919 se říká: Beztrestnost dle §2 lit. g) tr. zák. č. 117/1852 ř.z. Vztahuje se i na případy, ve kterých sice objektivně nebylo podmínek spravedlivé nutné obrany, ale pachatel z bázně, leknutí nebo z přestrašenosti předpokládal, že podmínky ty zde jsou.¹²⁶ Druhý exces se nazývá sthenický nebo také jarý a spočívá ve vybočení z mezí nutné obrany z pomsty nebo následné zlosti. Tento exces navozuje trestní odpovědnost za úmyslný trestný čin nebo trestný čin způsobený z vědomé nedbalosti. Rozčilení z předešlého útoku pachatele se dá vykládat jako polehčující okolnost.¹²⁷ Příkladem je případ, kdy podnapilý muž ohrožoval manželku a syny revolverem. Ve strachu o matku a bratra se na něj jeden ze synů vrhl a revolver mu vytrhl. Po odzbrojení se vzdálil asi na 2 metry a zastřelil otce.¹²⁸

4.4.1 Právní kvalifikace excesu

Trestní právo výslovně neupravuje překročení mezí nutné obrany jako trestný čin uvedený ve zvláštní části TrZ, avšak takové jednání je protiprávní a tím pádem i nebezpečné pro společnost. Proto je třeba na takové případy aplikovat obecné zásady a posuzovat toto jednání podle trestného činu, jehož skutková podstata byla

124 Rozhodnutí krajského soudu v Bratislavě sp. zn. 6 Tk 445/51 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 97. ISBN 80-7179-038-9.

125 MÍŘIČKA, August, ed. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934. s. 83 Publikací Všeherdu; Číslo 28.

126 NS ČSR – Kr I 501/19; srov. NS ČSR – Zm I 370/25, NS ČSR – Zm II 282/29, NS ČSR - Zm I 574/29; In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 94 – 97. ISBN 80-7179-038-9.

127 MÍŘIČKA, August, ed. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všeherd, 1934. s. 83 Publikací Všeherdu; Číslo 28.

128 NS – Zm 187/41; srov. NS ČSR – Zm I 296/38; In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 94 – 97. ISBN 80-7179-038-9.

naplněna. Záleží na posouzení, zda půjde o trestný čin úmyslný nebo trestný čin spáchaný z nedbalosti, které, jak již bylo několikrát řečeno, se uskutečňuje ze subjektivního hlediska. Zavinění, ke kterému se takto dojde, může vyvolat obtíže, protože některé trestné činy nemají nedbalostní formu zavinění. Jiné trestné činy je možné spáchat jak z nedbalosti, tak úmyslně.

Problematická otázka se pak bude týkat toho, zda je pro daný případ rozhodující zavinění ve vztahu k následku čili k naplnění znaků skutkové podstaty nebo k excesu čili nedodržení podmínek nutné obrany. Také může dojít k tomu, že budou rozhodující oba druhy zavinění.

Jako první možné řešení si uvedeme případ, kdy je rozhodující zavinění ve vztahu k následku, když zavinění ve vztahu k excesu budeme považovat za irelevantní. Jedná se o nešťastné řešení, které by neodráželo individualitu případů, přičemž, každé překročení podmínek nutné obrany by bylo trestné a nezáleželo by na tom, zda obránce jednal z pomsty, tedy úmyslně nebo jen ve strachu, tedy nedbalostně. Obě jednání by byly posouzeny jako stejný trestný čin, jen s tím rozdílem, že u nedbalostního by záleželo na soudcích, zda to uznají jako důvod pro udělení mírnější trestní sazby.¹²⁹

Druhým možným řešením je přihlížení k zavinění ve vztahu k excesu jako k rozhodujícímu, když zavinění ve vztahu k následku nebude bráno v potaz. Takové posuzování neodpovídá už podstatě trestního zákoníku, který v §15 a 16 bezpochybně vztahuje zavinění vždy ke způsobenému následku. Posuzování trestnosti činu jen podle zavinění překročení mezí nutné obrany by způsobilo, že obránce bude stíhán za úmyslný trestný čin, pokud meze nutné obrany překročí úmyslně, ale následek bude způsoben jen nedbalostní formou zavinění. Takové řešení by bylo na tyto osoby nepřiměřeně tvrdé a na osoby, které spáchají exces nedbalostně a následek spáchají v úmyslné formě zavinění, by byl naopak moc mírný. Ještě jednou nevýhodou je nemožnost diferencovat zavinění ve vztahu k základní a kvalifikované skutkové podstatě trestného činu při shodném zavinění excesu, právě díky absenci posouzení zavinění ve vztahu k následku.¹³⁰

129 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 166. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

130 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 167. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

No a třetí možnost řešení, která je nejvhodnější a proto se také používá, je ta, kde se bere za rozhodné jak zavinění ve vztahu k excesu, tak zavinění ke znakům skutkové podstaty trestného činu. „*V případě excesu z mezí nutné obrany je podmínkou trestní odpovědnosti obránce nejen zaviněné překročení mezí nutné obrany, ale jeho zavinění se musí vztahovat též ke znakům příslušné skutkové podstaty, kterou tím naplnil, přičemž nemusí jít o stejnou formu zavinění.*“¹³¹

Při shodnosti zavinění bude situace jednoznačná a nebude při právní kvalifikaci působit problémy. Budou-li oba rozhodné druhy zavinění úmyslná, bude spáchaný trestný čin ve formě úmyslu, naopak budou-li obě zavinění nedbalostní, bude spáchaný trestný čin jen ve formě nedbalosti. Potíže mohou nastat, když se zavinění budou lišit. Bude-li zavinění ve vztahu k excesu nedbalostní a ve vztahu k následku úmyslné, bude se aplikovat ustanovení o skutkovém omylu o okolnostech vylučujících protiprávnost. Výsledkem bude trestnost činu ve formě nedbalosti. Bude-li to naopak a zavinění ve vztahu k excesu bude úmyslné a ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu nedbalostní, bude trestnost činu opět nedbalostní.

Pokud bychom to tedy chtěli shrnout o úmyslný trestný čin půjde jen v případě, že bude úmysl v zavinění excesu i v zavinění následku. V ostatních případech bude trestní odpovědnost pouze za trestný čin způsobený z nedbalosti.

Překročení mezí nutné obrany je v trestním zákoníku zohledňováno i v ustanovení o polehčujících okolnostech. Díky tomu je možné zohlednit jednání v nutné obraně, byť překračující jeho meze, oproti jednání, které je trestným činem, aniž by pro něj mohli být dány nějaké okolnosti vylučující protiprávnost. Všechny excesy tak spadají pod §41 písm g) TrZ, přičemž záleží na soudu jestli k němu přihlédne. Takové řešení připouští posouzení trestu jen v rámci dané trestní sazby. Existuje i možnost, jak trestní sazbu snížit pod dolní hranici. Je jí ustanovení §58 odst. 6 TrZ, pokud pachatel spáchal trestný čin při odvracení útoku, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany. Nesmíme ani zapomenout na §26 a 27 TrZ o nepřičetnosti, resp. o zmenšené přičetnosti, pokud obránce svým rozrušením, v okamžiku jednání, naplní tento pro něj privilegující institut. No a poslední variantou, jejíž použití spočívá jen v rukou soudu je upuštění od potrestání, kterým „*soud vysloví vinu pachatele za spáchání trestného činu, neuloží ale žádný trest.*“¹³²

131 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 162/2007 ze dne 28. 2. 2007

5. Zabezpečovací systémy

Problematika automatických obranných zařízení není v našem trestním právu nijak řešena a judikatury na toto téma je velmi málo. V posledních letech je použití takových zařízení hodně medializováno a odborníci zabývající se trestním právem vedou živou diskuzi a samozřejmě tak jako u všeho existuje skupina, která obranná zařízení uznává jako dovolená pro použití v nutné obraně, a skupina, která je pro toto použití zavrhuje.

Automatická obranná zařízení si lidé instalují do svých nemovitostí (chat, domů), a to zejména do těch, které jsou na samotách a jejich vlastníci v nich tráví svůj volný čas jen přes letní sezonu nebo do provozoven, kde mají drahé stroje nebo materiál. V zimě, v případě provozovny přes noc, je potom objekt opuštěný a to láká potenciální zloděje. Vyskytly se i případy, kdy bylo obranné zařízení instalováno do motorových vozidel, které se majitelé tímto způsobem snaží ochránit před trestnou činností. Jde tedy o jakési zčásti nebo zcela doma vyrobené zařízení, které má tím, že způsobí útočnickovi škodu, zabránit jeho pokračování v trestné činnosti. V literatuře můžeme najít tvrzení, že takovým nástrojem preventivní nutné obrany může být i domácí zvíře, které je v bytě nebo domě puštěné a v případě vniknutí pachatele do objektu, mu způsobí škodu. S takovým názorem si dovolím nesouhlasit, protože toto konkrétní zvíře nemusí být pro obranu vůbec využíváno a může být chováno jen jako domácí mazlíček. Bylo by tedy přehnané po majiteli psa chtít, aby bylo zvíře uvázáno i v bytě pro případ, že by do něj vnikl nějaký pachatel. Majitel bytu přece nemůže předvídat, že se právě jeho nemovitost stane předmětem útoku a že právě jeho pes, který nikdy neprojevoval sebemenší známky agrese, způsobí útočnickovi škodu.

V této kapitole nebudu rozlišovat mezi zařízeními podle toho, jaký právem chráněný zájem mají chránit, zda život, zdraví, majetek nebo jiný zájem a ani nebudu rozlišovat, jaký zájem sama ohrožují, případně porušují, tedy jedná-li se o zdraví, život, osobní svobodu atd. Signalizační zařízení, která nijak neohrožují chráněné zájmy pachatele a jen upozorňují na nedovolený vstup do obydlí, příp. vozidla, také ponecháme stranou.

132 JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1.12.2011*. vyd. 2. aktual. Praha: Leges, 2011. s. 79. ISBN 978-80-87212-99-8.

Hlavními problémy tak, jak je uvádí Chmelík¹³³ jsou:

- 1) Instalace automatických obranných zařízení se uskutečňuje ještě před tím, než útok přímo hrozí, čili je nutná obrana předčasná.
- 2) Spouští se a fungují bez součinnosti člověka, který by oproti nim také dokázal rozlišit, zda se jedná o protiprávní útok či nikoli.
- 3) Nelze přizpůsobit intenzitu obrany způsobu útoku a tak dodržet přiměřenost obrany.

Solnař¹³⁴ k nim ještě dodává, že na automatická zařízení se ustanovení o nutné obraně nedá vztáhnout, protože se jedná o analogii nutné obrany. S čímž se dá jednoduše vypořádat a to tak, že analogie ve prospěch je v trestním právu dovolená a trestní zákoník uvádí demonstrativní výčet okolností vylučujících protiprávnost,¹³⁵ přičemž existuje ještě několik uznávaných a nekodifikovaných a jistě v budoucnu vznikne potřeba vytvořit i jiné.

K bodu 1) je nutné vyřešit, zda je možná tzv. preventivní nutná obrana. Ta přichází v úvahu díky rozhodnutí, které tvrdí, že to pokud si někdo připraví zbraň proti očekávanému nebo hrozícímu útoku, ještě nevylučuje splnění podmínek nutné obrany.¹³⁶ Takové jednání, kterým se snaží lidé chránit svůj majetek je obvyklé a nevyvolává mnoho pochybností o jeho oprávněnosti. Např. pořízení si psa pro ostrahu objektu, najmutí bezpečnostní agentury apod. je v dnešní době naprosto běžné. Co se týče technických prostředků ochrany, je také běžné legální pořízení střelné zbraně nebo jiného prostředku osobní ochrany. Ani jedno z těchto jednání nezakládá trestněprávní odpovědnost, pokud samo jednání nenaplní znaky skutkové podstaty dokonání činu, např. ilegálním pořízením zbraně, které je samo o sobě trestným činem nedovoleného ozbrojování podle §279 TrZ. Z pohledu času je tedy preventivní obrana možná a je možná jak legálními prostředky, tak ilegálními, i když u nich je založena odpovědnost za jiný trestný čin.

133 CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2009. s. 149. Vysokoškolské právní učebnice. ISBN 978-80-7201-785-0.

134 SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. s. 107.

135 NOVOTNÝ, František. Ještě k otázce přípustnosti automatických zařízení. *Security magazin: Časopis pro vaši bezpečnost*. 1995, roč. 2, č. 4, s. 36. ISSN 1210-8723.

136 NS SSR – 3 To 2/81 In: FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 108. ISBN 80-7179-038-9.

K předčasné nutné obraně by došlo, pokud by již samotná instalace zařízení byla jedním z jednání v nutné obraně. Ve skutečnosti je mechanismus instalován s úmyslem působení do budoucna a spustí se až skutečným útokem. Proto je splněna podmínka časově odpovídajícího působení, tedy jen v době útoku a za jeho trvání. Judikatura rozděluje existenci obranného zařízení do dvou časových období. Jedním je právě doba instalace mechanismu a druhým samotné fungování, spuštění, které je schopné jednat v nutné obraně.¹³⁷

K bodu 2) je často možné slyšet, že taková zařízení představují nebezpečí např. pro hasiče nebo policisty, kteří v rámci svého povolání vkročí do chráněného objektu. To je jistě správná myšlenka, protože takový mechanismus představuje trvající nebezpečí. Avšak u nás není trestné ohrožení života, které není bezprostřední, proto ani taková námitka nemůže obstát. Pokud by přeci jen bylo ublíženo takové osobě, bude porušení jejího zájmu přičítáno osobě, která instalovala obranné zařízení, avšak většinou jen v nedbalostní formě zavinění. Míra zavinění může být modifikována nebo zcela vyloučena i tím, že obránce dostatečným způsobem zajistí, aby osoba, jejíž jednání není útokem, byla obeznámena s existencí takového zařízení, příp. jak se má chovat, aby jej nespustila. Zpravidla bývá označení ve formě výstražných tabulek, signalizačního zařízení varujícího o možném spuštění obranného mechanismu apod.¹³⁸

K tomuto bodu bych ještě ráda uvedla názor příslušníka policie, s kterým jsem o dané problematice mluvila. Ten tvrdí, že automatické obranné systémy by měly být zakázány právě z důvodu, že se spouštějí bez součinnosti člověka a nemohou tak rozeznat protiprávnost útoku. Podle něj je na trhu velké množství signalizačních zařízení, které jsou technicky vyspělé a dá se s nimi účinně bránit krádežím. Jako příklad uvedl různé fotopasti nebo zařízení, které v případě narušení objektu zavolá majiteli na mobil a ten pak může přímo komunikovat s pachatelem krádeže. Je pravda, že popsaná zařízení mají v dnešní době i příznivou pořizovací cenu a v některých případech by jejich použití stačilo, ale přesto nemohu souhlasit se zákazem automatických obranných zařízení, které na rozdíl od alarmů zachytí pachatele namísto a krádež skutečně okamžitě překazí.

K bodu 3), který je hlavním problémem používání obranných mechanismů, je

137 Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008 ze dne 30. 9. 2009

138 Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008 ze dne 30. 9. 2009

potřeba říci, že nedostatek možnosti regulace účinku není dostatečným důvodem pro absolutní zákaz automatických obranných systémů. Reakce zařízení na útok bude přiměřená, pokud splní podmínky nutné obrany. Tedy obrana takovým zařízením může být přiměřená, nepřiměřená, zjevně nepřiměřená, ale nikdy nesmí být zcela zjevně nepřiměřená. Z tohoto tvrzení je možné vyvodit předpoklad, že na obranu majetku je možné obětovat i vyšší zájem chráněný zákonem než jaký je ohrožen útokem, tedy je možné i ublížit na zdraví a někdy i zabít.¹³⁹ Nemožnost regulovat intenzitu obrany automatického zařízení jde jen k tíži osoby, která zařízení instalovala nebo jej užívá a jen pokud nejsou nedodrženy podmínky nutné obrany. Jako příklady zcela zjevně nepřiměřené obrany Novotný¹⁴⁰ uvádí případ, kdy vlastník rodinného domu zjistil, že mu někdo krade stavební materiál, který měl uskladněný na svém pozemku a přímo na terase svého domu. Tento materiál se pokusil ochránit tak, že jej zaminoval trinitrotoluenem, který v okamžiku, kdy se s materiálem pohne exploduje. Pachatel tedy vzal poleno, které chtěl ukrást a došlo k výbuchu, při kterém došlo k těžkému ublížení na zdraví pachatele a musela mu být amputována ruka. Zde se jednalo o úmyslný trestný čin ublížení na zdraví, protože takové nástražné zařízení nemělo za účel zabránit krádeži, ale pouze zranit, příp. i zabít zloděje.

5.1 Případy užití automatického obranného zařízení a jejich právní posouzení

Majitel pozemku v zahrádkářské kolonii instaloval pod podlahu dřevěné kůlny výbušný systém, který byl napojen na zdroj elektrické energie a v případě otevření dveří byl aktivován a explodoval. Přitom byl zraněn muž, který šel do kůlny ukrást hliník, který by mohl prodat ve sběru druhotných surovin. Bylo mu způsobeno těžké poranění levé nohy a ta mu musela být v nemocnici amputována. Za tento čin byl majitel pozemku shledán vinným z trestného činu ublížení na zdraví, ale bylo upuštěno od potrestání. Majitel pozemku se bránil tím, že v žádném případě nechtěl nikomu ublížit, že proto byl výbuch směřován na nohy osoby, která vstupuje a že podle něho měla jen hlasitým výbuchem odradit ji od pokračování v krádeži. V jeho neprospěch byla posouzena fakta, že kůlna nebyla jinak zajištěna proti vniknutí,

139 SOLNAR, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s.152. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.

140 NOVOTNÝ, František. Ještě k otázce přípustnosti automatických zařízení. *Security magazin: Časopis pro vaši bezpečnost*. 1995, roč. 2, č. 4, s. 36. ISSN 1210-8723.

např. zámkem, s výbušninami měl zkušenosti a chata nacházející se na témže pozemku byla zajištěna naopak pouze zámkem a nikoli výbušným zabezpečovacím zařízením.¹⁴¹

Opět majitel chaty, která byla již několikrát vykradena, si chtěl svůj majetek bránit tak, že nastražil čtyři doma vyrobené samostřily, dva byly nabitě ostrými náboji, dva náboji s paralyzujícím plynem a namířil je tak, aby trefily jen nohy útočnicka. Celé zařízení se aktivovalo, když někdo vzal za kliku. Do chaty se chtěl vloupat útočník, který byl postřelen do stehna. Majitel chaty se bránil tím, že policie je proti neustálým krádežím bezmocná a že se snažil útočnicka jen zranit, aby ho policie dopadla, až se půjde nechat ošetřit. A právě časté krádeže a absence úmyslu poškodit pachatele víc vedla k zprošťujícímu rozsudku, kdy bylo jednání majitele chaty shledáno jako jednání v mezích nutné obrany. Jediné, za co byl muž potrestán, bylo nedovolené ozbrojování, protože samostřily, které nastražil byly sestaveny z částí, které si opatřil nelegálně. Nicméně v případě tohoto trestného činu bylo upuštěno od potrestání vzhledem k věku a zdravotnímu stavu majitele chaty.¹⁴²

Vlastník chaty nastražil past na medvědy pod okno uvnitř místnosti s tím, že až se zloděj bude chtít přes toto okno do chaty vloupat, bude chycen. To se také stalo a past chytila zloděje, kterého i zranila na noze. Byť chtěl v chatě jen přenocovat a najít si něco k jídlu, způsobil škodu na rozbitém okně. Intenzita útoku a obrany byla shledána jako přiměřená a majitel chaty nebyl trestně odpovědný za ublížení na zdraví, které bylo zloději způsobeno.¹⁴³

K těmto případům se vztahuje i názor, který tvrdí, že by majitelé chat měli být nejen nepotrestáni, ale úplně trestně neodpovědní, protože jako poškození se nemůžeme nijak vyhnout vloupání. Oproti tomu útočník má vždycky šanci nenechat se zranit, a to tím nejjednodušším způsobem, prostě tak, že nebude krást. Autor ještě dodává, že by podle něj bylo nejlepší řešení, kdyby se v trestním zákoníku vypustilo ustanovení o přiměřenosti nutné obrany.

141 Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 66/2007 ze dne 28. 3. 2007

142 JEŽEK, Petr. Samostřil byl přiměřenou obranou majetku, stvrdil soud. <i>Idnes.cz</i> [online]. 29. 3. 2006 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/samostril-byl-primerenou-obranou-majetku-stvrdil-soud-pil-/krimi.aspx?c=A060328_205134_krimi_cen

143 NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 2. rozš. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 151 - 152. ISBN 978-80-7380-083-3.

6. Srovnání se zahraniční právní úpravou

6.1 Nutná obrana ve Velké Británii

Tak jako v českém právním řádu existují okolnosti vylučující protiprávnost, existuje v britském právu skupina tzv. ospravedlnitelných jednání. Koncepce těchto jednání je obdobná jako u nás, proto ani pro nás není složité je pochopit.

V historii Velké Británie existovalo od 13. století tzv. se defendendo, jakési zabití z omluvitelné pohnutky. Podle common law se jednalo o jedinou formu sebeobranu. Při ní musela napadená strana ustupovat dokud to bylo možné a až v případě, že není jiná možnost, mohl obránce útočníka zabít. Se defendendo způsobilo pouze zánik trestní odpovědnosti obránce a na jiné účinky tehdejšího trestního práva zůstaly zachovány. Majetek obránce tedy propadl jako trest za vraždu a zbraň, kterou útočníka zabil, byla považována za nečistou.¹⁴⁴

Ke změně sebeobranu došlo roku 1532, kdy Parlament rozhodl, že spáchání zločinu v sebeobraně může být v určitých případech ospravedlněno a obránce bude za splnění podmínek zcela osvobozen a to jak od trestní odpovědnosti, tak od trestu. Se defendendo a sebeobrana vedle sebe existovaly až do 19. století. Během této doby se užívání se defendendo postupně oslabovalo, až nakonec vyšlo z užívání úplně.¹⁴⁵

Zaměříme-li se konkrétně na nynější úpravu nutné obrany, můžeme zjistit, že v britském právu jde o jednání, které je upraveno §3 trestního zákona a říká, že: „*Při odvracení trestného činu může být použita síla do takové míry, jak je to přiměřené okolnostem situace.*“¹⁴⁶ Nesmíme zapomenout na silný vliv common law, který ani tímto ustanovením neztratil na váze při posuzování případů nutné obrany. Proto nelze vycházet jen z tohoto ustanovení, ale je třeba brát ohled i na judikaturu, která nutnou obranu upravuje. Tyto dva systémy práva se prolínají a nelze jeden od druhého odloučit.

Při posuzování útoku nepřičetných osob, dětí nebo osob jednajících ve skutkovém omylu se nedá použít §3 trestního zákona, který požaduje odvracení trestného činu.

144 FLETCHER, George P. *Basic concepts of criminal law* [online]. New York: Oxford University Press, 1998. s. 130 – 131. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10142357>.

145 FLETCHER, George P. *Basic concepts of criminal law* [online]. New York: Oxford University Press, 1998. s. 131. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10142357>.

146 §3 Criminal Law Act 1967: „*A person may use such force as is reasonable in the circumstances in the prevention of crime.*“ dostupný z <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/58>

Proto se použije nutná obrana tak, jak je vykládána v common law. Kdo by se odvolával na nutnou obranu podle common law, bude souzen i s ohledem na §3 trestního zákona.

Common law klade na nutnou obranu dva požadavky, které musí být splněny, aby mohla být vyloučena protiprávnost obráncova jednání. Jsou jimi:

- 1) nutnost jednání, použití síly musí být nezbytné, nutné a
- 2) přiměřenost jednání.

Na rozdíl od našeho práva, britské vyžaduje splnění principu proporcionality jednání obránce a útočnicka. Tato dvě jednání by neměla být v hrubém nepoměru. Proporcionalita má garantovat, že jednání v nutné obraně nebude vybočovat z určitých mezí a že nebude zneužita jako záminka pro páchání trestného činu nebo k beztrestné pomstě.

Stejně jako u nás jsou tyto dvě podmínky konkretizovány judikaturou a britská literatura se nám snaží dát jejich ucelený přehled. Např. v knize *Principles of criminal law*¹⁴⁷ autor uvádí těchto několik základních podmínek, jejichž splnění si jednání v nutné obraně vyžaduje.

1) Bezprostřednost hrozby. Útok je bezprostřední nebo přímý. Pokud je možné použití násilí předejít, je povinností obránce tak učinit, např. kontaktováním policie.

2) Vyhnutí se útoku. Tato povinnost se vývojem trestního práva zmírňovala a dnes existuje několik výjimek, které tuto povinnost v konkrétních případech zcela nahrazují. První výjimkou je ochrana obydlí, které je někdy označováno i jako posvátné a při jeho ochraně je obránce oprávněn použít intenzivnější způsob obrany, než kdyby se bránil např. na ulici. Druhá výjimka se týká svobody pohybu,¹⁴⁸ která je v hierarchii zájmů chráněných zákonem v angloamerickém systému práva společně s ochranou obydlí na jednom z nejvyšších stupňů.

3) Preventivní obrana. Obránce není povinen čekat na první ráno a nutnou obranu může uplatnit i proti přímo hrozícímu útoku, stejně jako je tomu u nás.

147 ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 208. ISBN 978-0-19-954197-3.

148 Srov. Kauza *Field* (1972), kdy byl obránce obviněn z vybočení z mezí nutné obrany, protože byl dopředu informován o útoku, který se uskuteční. Obžaloby byl zproštěn, protože povinnost vyhnout se útoku nastává až v okamžiku fyzické přítomnosti útočnicků a až tehdy, kdy začnou ohrožovat obránce.

4) Nutnost při vynucování práva. U příslušníků policie a jiných ozbrojených složek je, s přihlédnutím k jejich profesionalitě, požadováno řešení situace jiným způsobem než nutnou obranou. V jejich případě je nutné striktně dodržet požadavek proporcionality.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že jednání v nutné obraně je ve Velké Británii omezenější než u nás. Jejich právní úprava často požaduje splnění principu subsidiarity a mnohdy i ukládá povinnost se útoku vyhnout jiným způsobem. Jediné oblasti, kde bychom si z takové úpravy mohli vzít příklad, je ochrana obydlí a osobní svobody, které jsem výše uvedla jako výjimky, při kterých není vyžadováno vyhnout se útoku. Tím by se dali ještě rozšířit meze nutné obrany u nás a v podstatě by se tím i posunuly meze při použití automatických obranných systémů.

6.2 Nutná obrana v Německu

Institut nutné obrany je v německém právním řádu zakotven v §32 a 33 trestního zákona. Tato úprava vychází z existence útoku, když stanovuje, že „*kdo se dopustí jednání, které se vyžaduje z důvodu nutné obrany, nejedná protiprávně,*“¹⁴⁹ a z obranného jednání, které útoku následuje a je stanovena takto: „*Nutná obrana je obrana, která je potřebná, z důvodu odvrácení přítomného protiprávního útoku proti vlastní osobě nebo někomu jinému.*“¹⁵⁰ Nutná obrana je tedy jednání, které je vedené proti reálnému útoku, který je přítomný, protiprávní a směřuje proti osobě útočnicka nebo proti třetí osobě. Útokem je třeba, tak jako u nás, rozumět jednání člověka. Jeho přítomnost spočívá v tom, že bezprostředně hrozí, byl započat nebo stále trvá. Jako útok je v německé právní úpravě připuštěno jak jednání, tak opomenutí, např. nepropuštění vězně po dokončení výkonu jeho trestu.¹⁵¹

Nutná obrana v Německu musí splňovat individuální hledisko, čili musí být ohrožen jednotlivec a sociální hledisko, čili že útok je nebezpečný i pro společnost, je tedy pro společnost nežádoucím jednáním. Stejně jako je tomu i u nás se na nutnou obranu nahlíží z hlediska proporcionality, jen pokud jsou chráněné zájmy mezi sebou ve výrazném nepoměru. Při takovém nepoměru se nikdy nenaplní individuální hledisko. Subsidiarita se v německém právu projevuje tím, že obránce je povinen se

149 §32 odst. 1 Strafgesetzbuch; dostupný z <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

150 §32 odst. 2 Strafgesetzbuch; dostupný z <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

151 Haft, Fritjof. *Strafrecht, Allgemeiner Teil*. München : C. H. Beck, 1994, s. 82-83.

útoku vyhnout jinak než použitím síly, např. útekem. To ale neplatí v případech, kdy by se tím vzdal svých práv a chráněných zájmů.

V §33 je rozvedeno jednání v nutné obraně, které vybočí z jejích mezí z důvodu strachu, úleku nebo poděšení. Jedná se o tzv. exces asthenický nebo též chabý, o kterém jsem se již zmiňovala v kapitole 4.3. Výslovným uvedením tohoto excesu je vyloučena beztrestnost v případě překročení mezí z důvodu pomsty. V případě intenzivního excesu bude pachatel také trestně neodpovědný. Aby byl trestně neodpovědný v případě tzv. putativní nutné obrany, je třeba, aby měl v době útoku podstatně sníženou schopnost rozpoznat a soudit podstatné okolnosti útoku. Pak je ještě požadována příčinná souvislost mezi jednáním v afektu a překročením mezí nutné obrany.¹⁵²

6.3 Nutná obrana na Slovensku

Česko i Slovensko měly společnou historii až do roku 1993, kdy došlo k rozdělení území a vznikly dva nové státy. Do té doby pro oba státy platil stejný právní řád, pro trestní právo konkrétně zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, o němž jsem se zmiňovala v kapitole o historickém vývoji nutné obrany.

Ke změně ustanovení o nutné obraně v slovenském právním řádu došlo až rekodifikací z roku 2005, kdy byl vytvořen nový trestní zákon. Ten rozebírá nutnou obranu více do podrobností než naše úprava a snaží se tím více konkretizovat jednotlivé podmínky a meze nutné obrany.

Definici nutné obrany uvádí odstavec první, který se nijak neliší od odstavce prvního §29 TrZ, který platí u nás. Říká tedy, že *„čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem.“*¹⁵³

První odlišnost tedy můžeme nalézt až v odstavci druhém, který stejně jako náš uvádí podmínku přiměřenosti. Slovenský zákon však konkretizuje, k jakým složkám a hlediskům útoku nesmí být obranné jednání nepřiměřené. Jejich demonstartivní výčet zahrnuje způsob útoku, místo a čas útoku a okolnosti, které se vztahují k osobě útočnicka nebo obránce. Takže zatímco u nás se tato hlediska, podle kterých je

152 KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 173. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.

153 §25 odst. 1 zákona č. 300/2005 Zb., trestný zákon

posuzována přiměřenost obrany, musela dovést judikaturou a výkladem slov 'způsob útoku', na Slovensku jsou obsaženy již v zákoně.

Ivor¹⁵⁴ uvádí, že je nutné rozlišovat mezi útokem, který se odehraje na opuštěném místě a útokem na veřejnosti, kde se případně dá zavolat policie a její zásah by byl rychlý. Takové posuzování podle mého názoru staví obránce na Slovensku do nevýhody oproti obránci u nás, protože se po něm prakticky vyžaduje subsidiarita.

Další dva odstavce jsou rozšířením oproti naší právní úpravě. U nás byla novela nutné obrany v obdobné verzi také navržena, ale tato změna neprošla legislativním procesem.

Třetí odstavec uvádí: „*Ten, kdo odvrací útok způsobem uvedeným v odstavci 2, nebude trestně odpovědný, pokud jednal v silném rozrušení způsobeném útokem, zejména v důsledku zmatku, strachu nebo úleku.*“¹⁵⁵ V tomto směru dochází k rozšíření podmínek nutné obrany, když obránce vybočí z jejích mezí, ale udělá to z omluvitelného důvodu. Rozrušení bude muset být zpravidla zkoumáno znalcem, který určí v jakém psychickém stavu byl obránce v době útoku.

Odstavec čtvrtý legálně upravuje tzv. putativní neboli domnělou nutnou obranu. Taková úprava není zcela obvyklá a řeší problematiku jednání v omylu tak, že „*pokud se někdo vzhledem k okolnostem případu mylně domnívá, že útok hrozí, nevylučuje to trestní odpovědnost za čin spáchaný z nedbalosti, pokud omyl spočívá v nedbalosti.*“¹⁵⁶

Co se týče právní kvalifikace činu a trestání vybočení z mezí nutné obrany nenalezneme mezi slovenskou a naší právní úpravou žádný významnější rozdíl. Excesy v nutné obraně jsou stejně jako u nás brány za polehčující okolnosti.

154 IVOR, Jaroslav. *Trestné právo hmotné. I, Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2006. s. 168. Učebnice. ISBN 80-8078-099-4.

155 §25 odst. 1 zákona č. 300/2005 Zb., trestný zákon

156 §25 odst. 4 zákona č. 300/2005 Zb., trestný zákon

7. Závěr

Institut nutné obrany má sloužit člověku jako prostředek ochrany jeho zájmů proti hrozícímu nebo trvajícím útokům a to zejména za situace, kdy tyto zájmy není schopen ochránit stát, resp. jeho orgány. Proti takovému útoku je díky němu schopen vystoupit bez založení trestněprávní odpovědnosti. Naplnění podmínek nutné obrany totiž způsobuje, že je u obranného jednání již od počátku vyloučena protiprávnost. To proto, že jednání obránce je prospěšné pro společnost tím, že bojuje proti kriminalitě a je i dovolené z důvodu, že k němu trestní zákoník člověka opravňuje a tím určuje, že je v souladu s právem.

V úvodu této práce jsem se snažila uvést informace související s nutnou obranou, díky nimž se čtenář seznámí s tímto institutem v širších souvislostech. V první kapitole pojednávající o kodifikovaných okolnostech vylučujících protiprávnost se seznámí se zařazením nutné obrany mezi ně. Logickým výkladem hlavy třetí trestního zákoníku se dá vyvodit, že nutná obrana je v poměru speciality ke krajní nouzi, když je její užití dovolené jen proti jednání ve formě útoku oproti obecnějšímu nebezpečí u krajní nouze.

Druhá kapitola seznámí čtenáře s historickým vývojem nutné obrany. Z toho je možné vysledovat, jak se tento institut měnil s vývojem společnosti, jak se přizpůsoboval požadavkům různých období a státní moci. Díky poznání jeho vývoje je možné trochu předvídat, kam se bude dále vyvíjet. V současnosti je možné říci, že vývoj směřuje k rozšiřování možností obrany, její intenzity a dochází k posuzování z hlediska obránce, což mnohem lépe vystihuje situaci obranného jednání a jeho přiměřenosti.

Hlavní částí diplomové práce je samozřejmě objasnění pojmu nutné obrany. To je jednání, které směřuje proti přímo hrozícímu nebo trvajícím útokům na práva chráněné zájmy. Důležitými pojmy a zároveň podmínkami jsou tedy útok a práva chráněné zájmy. Útokem je protiprávní jednání, které je úmyslné a společensky škodlivé. Nemůžu říci, že tato definice přesně vystihuje pojem útoku, protože existují i výjimky, ale pro vysvětlení útoku se jeví jako nejvhodnější. Chráněným zájmem je potom jakýkoliv zájem, který je chráněn trestním zákonem.

Jednání v nutné obraně má i své meze, jejichž existence má bránit zneužívání tohoto institutu k páčání trestných činů a zároveň se snaží do jisté míry šetřit práva

útočníka. Je jasné, že obrana musí být intenzivnější než útok, aby ho dokázala zastavit, ale již nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Tím je vytyčen prostor pro dovolené obranné jednání a vybočení z jeho mezí, exces intenzivní, může založit trestní odpovědnost. Stejně půjde o exces, tentokrát extenzivní, pokud nebude dodržena časová podmínka existence útoku.

Kapitola o srovnání nutné obrany s oprávněným použitím zbraně ukazuje společné i rozdílné znaky obou okolností vylučujících protiprávnost. Přičemž za nejpodstatnější část této kapitoly považuji exkurz do možnosti použití nutné obrany a oprávněného použití zbraně příslušníky ozbrojených složek státu.

Vzhledem k stále častějšímu užívání automatických obranných zařízení, jsem do práce zařadila i kapitolu věnující se tomuto problému. Nejen u nutné obrany, ale zvláště v těchto případech, je důležité individuální posuzování každého konkrétního případu s ohledem na okolnosti, které v daném případě působily. Podle současné rozhodovací praxe je užití takových zařízení dovolené, avšak jen pokud jejich jednání splní podmínky nutné obrany. K vybočení z mezí bude docházet častěji než v případech 'osobní' nutné obrany. V takovém případě je potřeba, aby osoba, která zařízení instalovala nebo osoba, která jej užívá, byla připravena nést odpovědnost za jednání stroje, který bezprostředně neovládá.

V poslední kapitole této práce jsem se snažila představit úpravu institutu nutné obrany v jiných státech. Úprava slovenská je více konkrétní, protože obsahuje ustanovení o chabém excesu a putativní nutné obraně, než úprava naše. Na druhou stranu u nás tyto dva chybějící odstavce plnohodnotně nahradila judikatura Nejvyššího soudu ČR. Německá právní úprava nutné obrany oproti naší vyžaduje v některých případech subsidiaritu, když ukládá povinnost vyhnout se útoku jiným způsobem. No a nakonec právní úprava nutné obrany ve Velké Británii, která je stručná a hlavní vliv na vytváření podmínek a mezí jejího použití má rozhodování soudů.

Ze všech poznatků, které jsem při psaní této práce zjistila z literatury, odborných článků a zejména judikatury, jsem dospěla k závěru, že naše právní úprava institutu nutné obrany je dostačující a její novelizace není potřeba. Pokud by totiž ke změně ustanovení o nutné obraně došlo, tak jak bylo naposledy navrhováno, byla by tím do obranného jednání zavedena subsidiarita, a tím by došlo k omezení obránce. Nehledě

na to, že jakákoliv novelizace by vedla k dalším diskuzím a sporům o výklad ustanovení o nutné obraně. Myslím si, že rozhodující je posuzování jednotlivých případů soudy a jejich rozhodování, které umožní přesněji vymezit podmínky a meze nutné obrany. Pokud budou soudy rozhodovat v souladu se stanovisky a rozhodnutími, které doposud vydal Nejvyšší soud ČR, bude podle mého názoru jednání v nutné obraně poskytnuta taková ochrana, jakou si zasluhuje.

RESUME

My diploma thesis deals with the criminal law concept of necessary defense which is one of the most crucial circumstances precluding illegality. The aim of my diploma thesis is not only to explain the concept of necessary defense, but also to emphasize problems of its application in practice. Vice versa, it is not the aim of the thesis to describe the concept of necessary defense in every individual detail.

Necessary defense is the right of human beings to defend their concerns protected by law or to defend concerns of other human beings against impending or persisting attacks. Undoubtedly, the help to another person while using necessary defense is a moral duty, but under certain circumstances it can also be classified as a duty required by law. Generally said, necessary defense is a beneficial action, which supports struggling against criminality in those circumstances, when a state authority is not able to act.

In the beginning, the diploma thesis focuses on the development of necessary defense in the world and then moves on to the Czech Republic. Due to this information, it is possible to determine basic features of its development and therefore, the future evolution of this concept can be estimated.

Furthermore, the thesis deals with crucial components of necessary defense as well as on its circumstance. As it has been already mentioned, necessary defense is the action of averting the attack against concerns protected by law. Under common circumstances this act would be classified as a crime. To recognize in what circumstances may be necessary defense used, it was necessary to determine its limits by law. The defense must be adequate to the way of attack. To protect some property, a person could be killed, but there cannot be a considerable distinction between damage, which could be caused, and the intensity of attack. For instance, it is not possible to kill a person while he is stealing strawberries from the garden. This permissible deviation in adequacy can be justified by the attacker decision to act illegally. When he decided to act illegally he should have been aware of risks which could have been caused by his action. Also, a defender has a worse position than the attacker, so the law theory and the law practice as well favor the defender. This preference can be observed while regarding the situation from a subjective point of view or regarding the situation *ex ante* and not *ex post*.

Also, one of chapters is concerned on automatic defense systems. The qualification of using this equipment is contained there and several cases including their evaluation are mentioned in this chapter. Although, the defense by these equipments is not illegal, the cases are often decided not in the favor of defenders.

According to my opinion, section 29 of the current Czech Criminal Code regulates the concept of necessary defense sufficiently. There is given a choice for the defender who, therefore, can use more efficient defense. Simultaneously, this section enables the court to specify individual cases more precisely and to judge individual cases according to their individual circumstances and other features.

LITERATURA

Odborné publikace:

ASHWORTH, Andrew. *Principles of criminal law*. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 510. ISBN 978-0-19-954197-3

BORECKÝ, Bořivoj. *Tribuni výmluvnosti: výbor ze starověkých řečníků*. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1974. s. 436.

FENYK, Jaroslav a ILLKOVÁ, Patricie. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu zákonu: výňatky z hmotněprávních rozhodnutí a stanovisek: 1918-1995*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. s. 795. ISBN 80-7179-038-9.

FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1. díl. Trestní zákoník*. Praha: Linde, 2010. s. 1317. ISBN 978-80-7201-802-4.

FLETCHER, George P. *Basic concepts of criminal law* [online]. New York: Oxford University Press, 1998. s. 223. [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10142357>

FRYŠTÁK, Marek a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část: stav k 1.1.2010*. vyd. 2. zcela přepr. a dopl. Ostrava: Key publishing, 2009. s. 157. ISBN 987-80-7418-039-2.

Haft, Fritjof. *Strafrecht, Allgemeiner Teil*. München : C. H. Beck, 1994, s. 317

HATTENHAUER, Hans. *Evropské dějiny práva*. Vyd. 1. Praha: C.H.Beck, 1998. s. 708. ISBN 80-7179-056-7.

CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: Linde, 2009. s. 292 Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-785-0.

IVOR, Jaroslav. *Trestné právo hmotné. 1, Všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2006. 530 s. Učebnice. ISBN 80-8078-099-4.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: podle stavu k 1.12.2011*. vyd. 2. aktual. Praha: Leges, 2011. s. 1280. ISBN 978-80-87212-99-8.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. s. 904. Student. ISBN 978-80-87212-49-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009. s. 895. ISBN 978-80-87212-24-0.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. vyd.1. Praha: C.H.Beck, 1995. s. 247. Právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 797. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3.
- KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1999. s. 218. Spisy Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně = Acta Universitatis Brunensis. Iuridica; 226. Řada teoretická. ISBN 80-210-2198-5.
- MALÝ Karel. *České právo v minulosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 1995, s. 269. ISBN 80-85903-01-6.
- MIŘIČKA, August, ed. *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Všehrd, 1934. s. 414. Publikací Všehrdu; Číslo 28.
- NOVÁK, Jindřich, SKOUPÝ, Otakar, ŠPIČKA, Ivan. *Sebeobrana a zákon*. Praha: Klavis, 1991. s. 78. Brana. ISBN 80-900338-0-6.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 2. rozš. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 379. ISBN 978-80-7380-083-3.
- NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1.4.2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. s. 838. ISBN 978-80-7317-084-4.
- NOVOTNÝ, František. *Právo na sebeobranu*. Vyd. 1. Praha: LexisNexis CZ, 2006. s. 114. ISBN 80-86920-10-0.
- NOVOTNÝ, František. *Trestní právo hmotné*. Vyd. 3. rozš. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 393. ISBN 978-80-7380-291-2.
- NOVOTNÝ, Oto et al. *Trestní právo hmotné. 1., Obecná část. 6., přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. s. 583. ISBN 978-80-7357-509-0.
- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav a CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd., (jako Zákl. trest. odpov. vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd). Praha: Orac, 2003. s. 455. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Vyd. 1. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. s. 188.
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 1. vyd. Brno: PF MU v Brně, 1993. s. 67. ISBN 80-210-0791-5.
- VOKOUN, Rudolf. *Vybrané aktuální otázky nutné obrany a krajní nouze*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, 1989. s. 84. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica. Monographia; 53/1989.

Odborné články:

DOLENSKÝ, Adolf. Střílet nebo nestřílet?. *Právní praxe v podnikání: měsíčník Komory komerčních právníků ČR*. 1997, roč. 6, č. 2, s. 39. ISSN 1210-4043.

LATA, Jan. Vývoj institutů nutné obrany a krajní nouze v českých zemích. *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 1999, roč. 4, č. 2, s. 21. ISSN 1211-2860.

KRÁLÍK, Michal. Nutná obrana v občanském a trestním právu aneb meze interpretace v právu. *Bulletin advokacie*. 2000, roč. 10, č. 1, s. 6. ISSN 1210-6348.

NOVOTNÝ, František. Ještě k otázce přípustnosti automatických zařízení. *Security magazin: Časopis pro vaši bezpečnost*. 1995, roč. 2, č. 4, s. 36. ISSN 1210-8723.

TESCHLER, Eduard. K některým otázkám nutné obrany. *Trestní právo: odborný časopis pro trestní právo a obory související*. 1997, roč. 2, č. 10, s. 10-11. ISSN 1211-2860.

Právní předpisy:

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, jak vyplývá ze změny provedené ústavním zákonem č. 162/1998 Sb.

zákon č. 117/1852 ř.z., Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, dostupný z <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPageDoc.do?id=3573463&mcp=&s=djvu&author=>

zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon, dostupný z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/tridni-justice/zakon86-87-1950.pdf>

zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii

zákon č. 124/1992 Sb., zákon o vojenské policii;

zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráži ČR

zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách ČR;

zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě;

zákon č. 219/1999 Sb. o ozbrojených silách ČR;

zákon č. 289/2005 Sb., o vojenském zpravodajství

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákona č. 300/2005 Zb., trestný zákon

Criminal Law Act 1967

Strafgesetzbuch dostupný z: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf>

Judikatura:

NS ČSR – Kr I 501/19

NS ČSR – Zm I 370/25

NS ČSR – Zm III 12/26

NS ČSR – Zm II 282/29

NS ČSR - Zm I 574/29

NS ČSR – Rt 3818

Zm I 412/29

NS – Zm 187/41

NS ČSR – Zm I 296/38

Rozhodnutí krajského soudu v Bratislavě sp. zn. 6 Tk 445/51

NS ČSR – 6 Nt 301/58

NS ČSSR – 8 Tz 25/64

NS ČSSR – 8 Tz 36/65

II/65 Sb. rozh. tr.

26/67 Sb. rozh. tr.

NS ČR – R 7/1970

R 49/1970

55/1977 Sb. rozh. tr.

Rozsudek SSR 4 Tz 40/78 ze dne 29. 6. 1978

NS SSR – 5 Tz 143/79

NS SR – R 47/1980

NS SSR – 3 To 2/81

Rozhodnutí okresního soudu v Bruntále sp. zn. 2 Z 38/82

Rozhodnutí okresního soudu v Bruntále sp.zn. 2 T 19/82

Rozhodnutí okresního soudu v Litoměřicích sp.zn. 3 T 205/82

Stanovisko Nejvyššího soudu sp. zn. Tpj 59/83

R 16/1986

Rozhodnutí NS ČR 11 To 27/90 ze dne 28. 4. 1990

Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě sp. zn. 1 T 18/93

R 47/1995

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 162/2007 ze dne 28. 2. 2007

Nález Ústavního soudu II ÚS 317/01 ze dne 1. 10. 2002

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 851/2002 ze dne 28. 11. 2002

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 553/2006 ze dne 17. 5. 2006

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 3 Tdo 840/2006-I. ze dne 13. 9. 2006

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 66/2007 ze dne 28. 3. 2007

Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Tpjn 303/2008 ze dne 30. 9. 2009

Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 67/2010 ze dne 3. 2. 2010

Usnesení NS 3 Tdo 1312/2012 ze dne 31. 10. 2012

Kauza *Field* (1972)

Ostatní:

Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku. dostupná z
<http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodava-zprava.html>

Sněmovní tisk č. 744 z roku 2004, dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tisk.sqw?O=4&CT=744&ct1=0>

JEŽEK, Petr. Samostřil byl přiměřenou obranou majetku, stvrdil soud. <i>Idnes.cz</i> [online]. 29. 3. 2006 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/samostril-byl-primerenou-obranou-majetku-stvrdil-soud-pil-/krimi.aspx?c=A060328_205134_krimi_cen